

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

Vad tror blivande religionslärare?

En livsberättelsestudie om sex lärarstudenters syn på religion

What are the beliefs of comparative religion teacher students?
A life story study about six teacher students views of religion

Mattias Rosén

Termin: HT14
Kurs: RKS310, 15 hp
Nivå: Kandidatuppsats
Handledare: Lars Branegård

Abstract

With this thesis I have examined the views of religion among six comparative religion teacher students, with the perspective of their life stories. I have also examined what stance they want to take due to their personal beliefs in their forthcoming teaching.

To achieve this I have used in-depth interviews among the six soon examined teacher students, and within the interviews I have had a particular focus on turning points of the students' life stories. Later on I have used their turning points in an analysis with the hypothesis of "Rites des Passage" and "Structure and Anti-Structure".

In my survey I have found a significant relationship between the students' life stories - in particular their backgrounds and turning points - and their views of religion. I have also found a linkage between which beliefs/ideology the student has and hers/his openness to tell something about hers/his beliefs in hers/his forthcoming teaching.

Key words: comparative religion teacher students,
views of religion, beliefs, attitudes to religion,
life stories, rites des passage, structure, anti-structure

Nyckelord: religionslärarstudenter,
syn på religion, tro, uppfattningar, attityder till religion,
livsberättelser, rites des passage, structure, antistruktur

Innehåll

Förord	5
Inledning	6
Syfte & frågeställning	6
Metod	7
Teori	12
Analysmodeller	12
Tidigare forskning	13
Livsberättelseforskning	14
Sex individer - sex berättelser: <i>Utdrag från studiens intervjuer - deras livsberättelser och syn på religion</i>	16
♦ Patrik - Från en radikalt kristen bibelskola till en mer nyanserad och inte längre så självklar tro	17
Bakgrund och väg till religionsutbildningen	17
En omvändelseupplevelse och vändpunkt	17
Syn på religion och frågor om Patriks tro	19
Universitetet: en vändpunkt	19
I klassrummet - Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror i din undervisning?	21
♦ Allan - En hoppfull agnostiker	22
Bakgrund och väg till religionslärarutbildningen	22
Mystiska upplevelser	23
Syn på religion	24
Vändpunkter	25
I klassrummet - Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror eller inte tror i din undervisning?	26
♦ Linnea - I en omvälvande tid i och med religionsutbildningen	27
Linneas bakgrund, uppväxt och väg till religionslärarutbildningen	27
Vändpunkter	30
Syn på religion	31
I klassrummet - Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror eller inte tror i din undervisning?	32
♦ Sofia - "Nej, jag vet inte. - För jag är agnostiker"	34
Bakgrund och möten med religion - Jag är verkligen från en ateistisk miljö: både mamma och pappa.	34

Vändpunkt	34
Syn på religion	35
I klassrummet - Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror eller inte tror i din undervisning?	37
♦ My - Mitt emellan muslimska bengaler och något stramare svenskar	39
Mys bakgrund och livsberättelse - Med missionerande förälder i muslimska Bangladesh	39
Syn på religion	40
Vändpunkter	42
I klassrummet	43
♦ Martina - ”Jag är som alla andra svenskar. Jag tror väl på nånting, typ”	44
Bakgrund och väg till religionsutbildningen	44
Vändpunkter	44
Syn på religion	45
I klassrummet	46
Analys	47
Vändpunkter sett på och analyserat utifrån Rites des passages och Structure and antistructure	47
Syn på religion	52
I klassrummet	52
Sammanfattning	55
Referenser	56

Förord

Med det här arbetet har jag fått en ökad respekt och förståelse för både de som beskriver sig som troende och för de som beskriver sig som agnostiker eller ateister. Genom de intervjuer och det analysarbetet som jag har gjort har jag på ett nära sätt fått inse hur logiska och förståbara alla våra, alla människors trosuppfattningar är. Även om de utifrån till synes kan verka både motsägelsefulla och irrationella så bär de sin inre förståbara logik.

Den här uppsatsen tyngdpunkt ligger vid de sex intervjuades egna livsberättelser, med ett fokus på hur de ser på religion - deras uppfattningar och förhållningssätt till religion. De intervjuade är lärarstuderande som vid tidpunkten för intervjuerna gjorde sin sista religionstermin och var mot slutet av sin lärarutbildning. De var då mellan 23 och 30 år gamla, några hade hunnit gifta sig, ett par hade egna barn. Tre av de sex intervjuade har en kyrkligt aktiv, kristen bakgrund. De andra tre uttryckte en agnostisk livsåskådning.

Alla har de med öppenhet och generositet delat med sig av sina berättelser och av sina djupaste tankar - om tro, deras väg till religionslärarutbildningen, och erfarenheter och uppfattningar av religion som de har och har haft. Och även om berättelserna är mycket personliga är de också allmänmänniska. - Kanske just för att de är så personliga. Min uppfattning är att det som är vårt djupast personliga också oftast är det som vi är lika i.

Jag vill rikta ett varmt tack till er som har delat med er av era livsberättelser, och för att ni ger fler chans att ta del av dem genom den här uppsatsen.

Inledning

Fram till 1951 var Sveriges lärare tvungna att tillhöra Svenska kyrkan och det hörde till skolans vardag att magistern eller lärarinnan inledde skoldagen med psalmsång och andakt.¹ Den tidigare i Sverige så självklara kopplingen mellan skolan och kyrkan - den svenska skolan var i sin början kyrkans skötebarn: dess ansvar och angelägenhet - den kopplingen har avskurits i takt med samhällets övriga sekularisering: Skolan får idag inte bedriva konfessionell verksamhet;² Kursplanerna för religionskunskap påbjuder idag inte bara undervisning i kristendom men i alla världsreligionerna, sekulära livsåskådningar och nya religiösa rörelser;³ Skolans elever bedöms i hur de klarar att föra nyanserade och komplexa resonemang samt hur de klarar att analysera religioner och livsåskådningar utifrån olika perspektiv.⁴

Alla i Sverige har någon slags attityd till religion, någon syn på religion. Jag var för min undersökning intresserad av att ta reda på vilken syn på religion som blivande religionslärare har. Hur deras tankar och attityder till religion avspeglar sig i deras resonemang om religion. Och hur deras erfarenheter av religion har bidragit till hur de resonerar om religion idag. Jag har också varit intresserad av hur de vill framställa sin undervisning. Vill de berättat och vara tydliga med vad de själva tror och vilka åsikter de har? Och hur resonerar de lärarstudenter som är aktiva inom ett visst trossamfund och hur resonerar de som inte tillhör ett trossamfund?

Som religionslärare tror jag att det är mycket viktigt att vara på det klara över sin egen bakgrund och vilka tankar och åsikter man har om religion: Att vara medveten om på vilket sätt man vill framställa religion som ämne och vilken inställning man har till religiositet och till olika religioner. Jag tror det är viktigt för att kunna ge rättvisa och nyanserade bilder av religioner och livsåskådningar, och viktigt att ha tänkt igenom vad man själv tror så man är förberedd på att möta elever med olika uppfattningar av religion - så man kan bemöta alla elever respektfullt och samtidigt utmana deras tänkande.

Syfte & frågeställning

Mitt syfte med den här uppsatsen är alltså att undersöka vilken syn på religion som snart utexaminerade religionslärarstudenter har, och hur det kommer sig att de har dessa syn- och förhållningssätt - sett på och åskådliggjort genom deras livsberättelser och genom analysmodellerna Rites des passages och Structure and antistructure.

¹ Larsson (2006), sid. 124, 126

² Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.

³ Kursplanerna i religionskunskap för grundskolan och gymnasiet (hämtade 2014-06)

⁴ ibid.

Frågeställning

- Vilka samband går det att se mellan deras livsberättelser och deras syn- och förhållningssätt till religion?
- Hur vill de framställa det de själva tror i sin undervisning?

Metod

För min empiriska undersökning har jag använt mig av kvalitativa samtalsintervjuer. Intervjuerna varade i ungefär 1,5 timme vardera. Jag hade på förhand förberett några huvudfrågor som jag ville fråga om. Jag hade även tänkt igenom hur jag skulle kunna ställa frågorna för att få svar som faktiskt besvarade mina frågor. Huvudfrågorna var de som står ovan som frågeställning, och för en tydlig röd tråd med hög relevans för både de intervjuade och tänkbara läsare, frågade jag också om vändpunkter i deras liv. Vändpunkter⁵ som kunde relateras till deras erfarenheter, möten och tankar som de har och har haft, av religion och tro. För mig var ordet "vändpunkter" naturligt att använda i intervjuerna och inte något som jag hade läst mig till. De som jag intervjuade verkar också haft lätt att ta till sig ordet och att berätta om sitt liv utifrån det.

Exempel på frågor i intervjuerna

Den mer exakta ordalydelsen för de frågor som jag ställde i intervjuerna är svår att återge då stora delar av intervjuerna framkom i samspelet med de som jag intervjuade. Jag hade väldigt klart för mig vad jag ville ta reda på men inte stolpat upp färdiga frågor då jag tror att det hade gjort intervjuerna mer torftiga och fråntagit en del av min lyhördhet under intervjuerna. Många av frågorna var följdfrågor och kommentarer med vilka jag visade att jag var intresserad av att höra mer om något som de pratat om. Stora delar av intervjuerna var jag tyst och lyssnade. Någon färdiguppstolpad intervjuguide följde jag alltså inte, men exempel på frågor som jag ställde, lösryckta ur intervjuerna, är: "Vilken slags lärare tänkte du då [att du skulle utbilda dig till]?", "Hur skulle du beskriva hur du tror?", "Var kommer ditt intresse av historia ifrån?", "Känner du idag att religion, eller kyrkor, eller något slag av det religiösa - att det ger någonting idag?", "Vad känner du att du idag har med dig från... från kyrkan?", "Jag har en fråga om vändpunkter i ens liv. Är det nåt tillfälle du kan känna, att det, det kändes som en... ..?", "Jo, jag skulle vilja fråga om... Om det att du sa att du började få en relation, alltså en Gudsrelation, så var det i samband med någon sorts upplevelse, som du hade på ett möte. Hur har den typen av upplevelser sett ut och under vilka tillfällen har det hänt?", "Jag tänker utifrån dina erfarenheter och din historia, hur... Hur tror du att du skulle kunna använda det... Eller hur tror du att det skulle kunna bidra till din undervisning?"

⁵ Vändpunkter, använder jag i betydelsen av händelser eller skeenden i ens liv som har varit mycket betydelsefulla och där man kan prata om ett före och ett efter.

Val av respondenter

Alla intervjuade gick under tidpunkten för intervjuerna i den studiegrupp som jag själv var med i. Vi läste alla en kurs om 7,5 poäng tillsammans i början av terminen, den tredje och sista religionsterminen i lärarutbildningen. Fyra av de sex intervjuade hade jag också läst tillsammans med under den andra religionsterminen. Jag frågade alla vid ett eller ett par tillfällen om de kunde tänka sig ställa upp på att bli intervjuade. Senare ringde jag de tillfrågade, alla de sex tillfrågade tackade ja, och vi bestämde tid för intervjuerna. Alla intervjuerna genomfördes i en kafeteria på universitet eller på ett kafé i närheten.

Till min hjälp för intervjuerna har jag använt mig av *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*⁶, skriven av Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud. Författarna poängterar att samtalsintervjuer syftar till att "synliggöra hur fenomen gestaltas sig" medan å andra sidan enkätundersökningar syftar till att mäta hur mycket ett fenomen förekommer.⁷ Valet av samtalsintervjuer kändes självklart då jag ville ta reda på och undersöka de personliga attityder, inställningar och uppfattningar som respondenterna hade till religion med utgångspunkt i frågor om deras livshistoria. Något som knappast hade varit möjligt med enkätundersökningar eller lättare former av intervjuer.

Att jag på förhand kände mina respondenter och de kände mig, ser jag huvudsakligen som en stor fördel. Med anledning av min undersöknings syfte och frågeställning tror jag, och tycker även att mitt resultat visar, att jag fick mer ärliga och djupgående svar än vad jag hade fått om vi inte alls känt varandra på förhand. Den trygghet och det förtroende som brukar finnas i en redan etablerad relation tror jag bidrog positivt till personliga och för de intervjuade väsentliga tankarna och svaren som jag fick. Om en forskare på högre nivå hade försökt göra samma studie, är jag övertygad om att resultatet hade blivit väldigt annorlunda, eftersom relationen mellan forskare och student hade gett helt andra förutsättningar. Jag som student spelade så att säga på samma bana som mina respondenter och medstudenter. En forskare däremot, är något som i det här fallet skulle medföra mer av en lärare-elev-relation, eftersom vi som studenter på universitetet hela tiden är omgivna av forskare som är våra lärare, och kanske vi själva också har tankar om att studera vidare med mål om att själva en dag ikläda oss forskarrollen/-befattningen. Faktorer som hade gett helt andra förutsättningar.

Det utgångsläge som jag som student hade till mina respondenter/ mina studiekamrater, passade med andra ord utmärkt för den studie som jag genomförde.

Självklart följer också risker med den slags relation som jag hade med mina respondenter. I *Metodpraktikan* skriver författarna om risker med att intervjua redan kända personer i det att de skulle utelämnar detaljer i sina svar med anledning av att de intervjuade förväntar att den som frågar redan är införstådd med de detaljerna.⁸ En risk som jag inte nämn-

⁶ Esaiasson, m.fl. (2007)

⁷ ibid., sid. 284

⁸ Esaiasson, m.fl. (2007) sid. 292

värt märkte av i min undersökning, kanske för att de frågor som jag ställde var frågor som jag i stort sett inte alls visste på förhand vad mina respondenter skulle svara.

En annan risk, och som jag redan har varit inne lite på ifrån ett annat perspektiv, är att de intervjuade vill framställa sig på ett särskilt sätt med anledning av att de känner mig och att våra relationer fortgår också efter intervjuerna. Det är så klart en risk att ta i beaktande, men samtidigt tror jag också att risken med att människor vill framställa sig själva på vissa sätt också hade funnits om jag hade varit en okänd forskare som dyker upp i deras liv. Och också, om det blir en del av resultatet att man vill framställa sig på vissa sätt, tycker jag egentligen är något intressant, och också något jag tror är ett ofrånkomligt inslag, i synnerhet i studiet av livsberättelser.

Intervjuareffekt

Den påverkan som jag som intervjuare har på det som berättas i intervjuerna brukar betonas inom det här forskningsfältet.⁹ Bl.a. sociologen Marie Karlsson skriver om detta och använder sig av ordet "medberättare" för att belysa den roll och betydelse som intervjuaren har för den berättelse som framkommer i en samtalsintervju.¹⁰ Lite mer om detta i teoridelen under rubriken Livsberättelseforskning.

Transkribering & intervjuerna i text

Alla mina intervjuer spelades in. Från inspelningar till skriven text har jag försökt behålla de intervjuades karaktärsdrag i deras sätt att prata och samtidigt gjort en del ändringar för att få en tydlig och ett lättläst flyt i texten. Jag har inte velat ändra för mycket, också med anledning av att visa på och inte filtrera bort hur många av våra uppfattningar och attityder ofta blir till under tiden som vi uttalar dem. I många frågor har vi inte på förhand givna svar. De skapas och omskapas ständigt.

I framställningen av intervjuerna under kapitlet Sex individer - sex berättelser, har min avsikt varit att utan egna kommentarer och reflektioner lägga fram de intervjuades livsberättelser och syn på religion. Jag har sparat mina tankar till uppsatsens senare delar.

Innan publicering har alla intervjuade fått chans att läsa igenom för ett godkännande. Alla intervjuade står under fingerade namn.

⁹ se fotnot 30

¹⁰ se kap 5: *Livsberättelser som socialt situerade och strukturerade handlingar - intervjuaren som medberättare*, i Héctor Prietos avhandling *Erfarenhet, berättelse och identitet: Livsberättelsestudier* (2006)

Transkriptionsnyckel till de utdrag ur intervjuerna som jag tagit med:¹¹

För att göra det lättare att lyfta ut och bara läsa intervjuцитaten och för att göra en tydlig skillnad mellan citat och av mig formulerad text, under rubriken Sex personer - sex berättelser så är alla intervjuцитat utskrivna med liten text - både de marginaljusterade och de citat som är insprängda i den vanliga texten.

...	markerar en längre paus
..	en kortare paus
-	nytt fokus eller ny energi
(text inom parantes), t.ex. (skratt)	skriver ut kommunikation som inte förmedlats med ord
citatstreck i intervju- utdragen: 'bla bla'	den intervjuade citerar någon eller säger något med förställd röst
[text inom klamrar]	mina ord för förtydliganden eller hänvisningar

Disposition

Denna uppsatsen centrerar kring lärarstudenternas livsberättelser som är sammanställda i kapitlet Sex personer - sex berättelser. I kapitlet innan går jag igenom de för uppsatsen relevanta teorier. Teorier som jag sen använder i Analysen, det kapitel som följer efter Sex personer - sex berättelser. Uppsatsen avrundas med en sammanfattning.

Val av teorier

Arnold van Genneps "rites des passage" och Victor Turners "structure and antistructure" tycker jag tycker jag lyfter fram intervjuerna och de analyserade vändpunkterna ur de intervjuades livsberättelser på ett mycket intressant sätt. De båda teorierna schematiserar övergångar som observerats i större och mindre grupper/samhällen. Vad jag har gjort är att jag har använt teorierna och överfört dem på icke-ritbundna vändpunkter i vanliga människors liv - mina respondenters, vilket nog också ger ett sken av att vändpunkterna, de betydelsefulla händelserna i de intervjuades liv, att de får ett slags rituellt sken över sig.

Att göra sig medveten om sina vändpunkter är kanske inte helt fel, också med anledning av att vi idag har skalat av och inte minst släppt betydelsen i många av livets övergångsritualer. I andra kulturer som lever mer nära naturens och livets rytmer, tolkar jag det som att övergångs- (och årstidsbundna) ritualer finns med som tydligare markörer för livsske-

¹¹ Med inspiration från Marie Karlssons *Föräldraidetiteter i livsberättelser* (2006), sid. 76

enden, övergångar.¹² Övergångar som vi spontant fortsätter att göra, med eller utan de ceremoniella ritualerna som form. Och att göra sig mer medveten om dessa övergångar/vändpunkter (de som vi naturligt gör) upplever jag som lärorikt och inte minst intressant. Ett intresse som nog har smittat av sig i min studie.

Ett litet textavsnitt om livsberättelser som forskningsfält fann jag nödvändigt att skriva då det är så centralt för hela min uppsats och något som kan vara intressant att känna till lite om med anledning av att hela min uppsats i stort sett bygger på just livsberättelser.

Syftet med uppsatsens analys är att belysa viktiga skeenden i de intervjuades livsberättelser och för att se hur dessa kan ha påverkat deras syn på religion.

(Motivet bakom uppsatsens syfte hoppas jag framgår i Inledningen.)

¹² Det är bl.a. övergångsritualer i stammen Ndembu (i nordvästra Zambia) som Victor Turner tar utgångspunkt i när han gör sina analyser och slutsatser i *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Turner (1969), sid. 4ff., 44ff.

Teori

I analysen av mina intervjuer kommer jag använda Arnold van Genneps *rites of passages* och Victor Turners modell *structure and antistructure*. Lite längre ner i kapitlet presenterar jag tidigare forskning på det här området och det för uppsatsen mycket centrala ordet *livsberättelser*.

Det som jag presenterar i det här kapitlet är det som jag anser relevant och nödvändigt att ha på fötterna för den kommande analysen och för kapitlet med intervjuutdragen. Jag har medvetet valt att hålla texten om teorierna rätt kort och kärnfull, också med anledning av att bibehålla tyngdpunkten mot intervjuutdragen.

Analysmodeller

I sin bok *The Ritual Process* myntar antropologen Victor Turner benämningen ”structure and antistructure”¹³. Det är en vidareutveckling av etnologen Arnold van Genneps modell ”rites des passage”¹⁴.

Rites des passage

”Rites des passage” är kort och gott en schematisering av övergångsritualer, uppdelat på tre faser.¹⁵ Den första fasen kallar van Gennep för *separationsfasen*. Det är då den som genomför sin övergångsritual kliver ut ur sin vanliga kontext, t.ex. den unga mannen som tar avsked från sin familj för att till nästa fas, *den liminala fasen*, sluta upp med andra män som redan gjort övergången. Den tredje och sista fasen kallar van Gennep för *återintegreringsfasen* eller *sammansmältningsfasen* (eng. *aggregation*). Då återintegreras den nyvuxna mannen i sin stam som man. Andra typer av övergångsritualer är t.ex. graviditeten, födelser, namngivningscermonin, giftermålet och begravningen.

Structure and antistructure

Vad Turner har gjort är att han i boken *The Ritual Process* har fokuserat huvudsakligen på den liminala fasen, eller tröskelfasen som den också kan kallas (eng. *liminality*). Det som kännetecknar liminalitets-/tröskelfasen är att gängse lagar och konventioner är satta ur sitt spel, t.ex. sociala positioner, status, etc.¹⁶ Med utgångspunkt och fokus på denna fas visar Turner på hur schematiseringen för övergångsritualer också kan gälla på större samhällsfenomen såsom hippierörelsen under 60-70-talet. Med andra ord, hur vissa typer av

¹³ V. Turner (1969) *The Ritual Process*

¹⁴ van Gennep (1960) *The Rites of Passages*

¹⁵ För den intresserade rekommenderas V. Turners kapitel om övergångsritualer i boken *Reader in Comparative Religion : An Anthropological Approach* (A. Lessa, m.fl., 1979). För den ambitiöst intresserade rekommenderas van Genneps egen bok *The Rites of Passages* (van Gennep, 1960).

¹⁶ Turner (1969), sid. 94-96

levnadsmönster gäller för sin tid, och som sen bryts och de som brutit dessa utgör då ett slags antistructure. Vid ett senare skede, beskriver Turner, hur dessa utbrytargrupper antingen upplöses och medlemmarna smälter in med den omgivande strukturen (tillbaka till status quo), eller institutionaliseras och antistructuren blir och kommer utgöra en ny structure.¹⁷

Man skulle kunna säga att Turner har använt sig av van Genneps förklaringsmodell "rites des passage", och tagit den ett steg längre när han i huvudsak riktar in sig på tröskelfasen och utifrån structure och antistructure beskriver större fenomen såsom hippierörelsen¹⁸, franciskaner som satte tongivande influenser för munk- och nunneordnar¹⁹, och "riter" såsom halloween som för en stund vänder upp och ner på strukturer för att sedan återgå till den gängse strukturen (som ett fenomen av en tillfällig antistructure som återkommer vid samma tidpunkt år efter år)²⁰.

Position och opposition

Ytterligare ett steg mot en ännu bredare tillämpbarhet skulle vara att utifrån structure-antistructure beskriva all mänsklig utveckling, all förändring, kollektivt och individuellt som svängningar från den ena strukturen till den andra: från etablerad position till reaktion som med tiden blir en ny position och som sen antingen upplöses och återgår till den förra positionen eller etablerar sig som en ny. - Från position till opposition och så vidare, i ett växelspel som aldrig slutar. Detta kan ses på som en tredje nivå av rites of passages. Jag kommer använda mig av alla tre när jag analyserar mitt material.

Tidigare forskning

Detta avsnitt skulle kunna bli extremt kort. Den frågeställning som jag har valt att undersöka: *blivande religionslärares syn på religion och hur den kan ha formats av deras bakgrund och erfarenheter av religion* tycks vara en unik forskningsfråga. Jag har inte funnit någon undersökning om lärares eller lärarstudenters syn på religion. Inte heller har jag funnit någon som undersöker lärares möjliga påverkan av sin livshistoria för deras yrkesval, för deras attityder till sitt ämne eller för hur de vill lägga fram sin undervisning. I några fall har frågeställningen varit liknande min men målgruppen eller metoden en helt annan. Jag har dock funnit några texter som jag vill lyfta fram och som angränsar mitt ämne.

I en avhandling och studie från utbildningsinstitutet i Hong Kong: *Teachers' Identities and Life Choices: Issues of Globalisation and Localisation*²¹ har 70 lärare i Hong Kong intervjuats om sina livsval och identiteter från 1950-talet och framåt då kvinnliga lärare fick tillträde

¹⁷ V. Turner (1969), sid. 112-113, 129

¹⁸ *ibid.*, sid. 112-113,

¹⁹ *ibid.*, sid. 141

²⁰ *ibid.*, sid 172f.

²¹ Pattie, Yuk Yee, Luk-Fong (2013)

till Kinas skolor. Studien är mycket omfattande men skiljer sig markant från min på många punkter, inte minst i vad den har som fokus.

Den svenska undersökningen som jag funnit som närmast berör min frågeställning om attityder till religion är en annan lärarstudents kandidatuppsats, som genom en kvantitativ 10-frågors enkätundersökning frågar efter gymnasieungdomars inställning till skolans religionskunskap. Bland annat tillfrågas dem om deras religiösa bakgrund i fyra ja/nej-frågor.²²

En kvalitativ undersökning som jag tycker är värd att nämna här, och som stilmässigt ligger nära min texts resultatsdel, är publikationen *Ämnesdidaktiska insikter och strategier: berättelser från gymnasielärare i samhällskunskap, geografi, historia och religionskunskap*²³. Studien, som är väldigt matnyttig läsning för alla intresserade i läraryrkets praxis, bygger på intervjuer med redan pensionerade eller snart pensionerade lärare i de nämnda ämnena. De intervjuade delar generöst och personligt med sig av sina tankar, erfarenheter och råd från sin undervisning och sin yrkesbana.

Till sist vill jag också nämna antologin *Livsberättelser - mening och identitet i tid och rum*, sammanställd av redaktörerna Marie Karlsson och Héctor Pérez Prieto (2012)²⁴. Antologin lyfter fram flera lärares och lärarutbildares livserfarenheter uppdelat på tolv kapitel. Varje kapitel har sin författare och forskare och deras frågor och teman ser olika ut för de olika kapitlen. I antologin behandlas också kritiskt och historiskt livsberättelseforskning och tankar om berättande.

Livsberättelseforskning

Livsberättelser som ett etablerat forskningsfält är relativt nyvunnet. Med en historia ur självbiografin sticker den också ut som en företeelse i mångt och mycket förbehållet vår västliga kultur. På Filippinerna t.ex., dit en europeisk antropolog en gång reste för att sammanställa en livsberättelse från en medlem av illongotfolket, så fick han planera om sin studie, då det för illongotmannen inte alls var naturligt att sätta sig själv som subjektet för en historia; Att berätta om sig själv som jägaren, mannen eller fiskaren gick bra men att sätta sig själv som utgångspunkt var för honom helt främmande.²⁵ I västvärlden, liksom en del andra platser runt om i världen, har vi däremot haft det självbiografiska berättandet sen långt tillbaka, ett tidigt känt exempel är Augustinus text *Bekännelser*.²⁶

²² Annie Lauricella (2012) *Ungdomar, religion & religiositet En undersökning om ungdomars syn på religion och religiositet*. I sin kvalitativa undersökning med 124 tillfrågade gymnasieungdomar, kommer hon bland annat fram till att religionskunskap är ett uppskattat skolämne med en tendens att vara mer uppskattat bland dem med en religiös familjebakgrund än dem utan. Enkäten finner du som bilaga i hennes uppsats (<http://hdl.handle.net/2077/30224>).

²³ Christina Osbeck & Bengt Schüllerqvist (2009). Boken kan hämtas här: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-8157>

²⁴ Redaktörerna Marie Karlsson (universitetslektor i sociologi och pedagogik) och Héctor Pérez Prieto (professor i pedagogik) har båda var för sig och tillsammans skrivit flera intressanta texter med utgångspunkt i människors livsberättelser.

²⁵ Johansson (2005), sid. 230

²⁶ Johansson (2005), sid. 231

Som forskningsfält, såsom den ungefär ser ut idag, uppstod livsberättelsestudiet under mitten av 80-talet. Vanlig benämning för studiet är *narrativa studier* eller *berättelseforskning*.²⁷ Redan under början av 1900-talet fanns något som man kan kalla livsberättelseforskning med Chicago som den ledande tongivaren för forskningen, men den var helt olik dagens. (Främst med anledning av att den tidiga forskningen var mer faktaorienterad och livsberättelser användes som en metod för den historiska forskningen.)²⁸ Idag kan man bäst beskriva livsberättelseforskningen som en sammanslagning av flera strömningar och utgångspunkter - alltså en riktigt postmodern produkt - som har uppstått samtidigt på flera håll och finns inom olika discipliner. Tydliga influenser för forskningsgrenen kan man se från diskursteori, fenomenologi och socialkonstruktivism.²⁹

Karaktäristiskt för den livsberättelseforskning som jag har tittat på och som bedrivs idag är en betoning av livsberättelsen som en produkt som skapas i det sammanhang där de berättas. Ingen färdig berättelse finns som respondenten bär med sig och på beställning kan återberätta. Forskarna betonar ofta att livsberättelsen är något som ändras över tid och i och med den stund då den berättas. Hade jag t.ex. intervjuat mina respondenter vid annat tillfälle hade resultatet kunnat bli mycket annorlunda, liksom var intervjun har ägt rum, för vem eller vilka den intervjuade delar med sig av sin livsberättelse, och vilka frågor och respons som jag som intervjuare ger under intervjuens gång.³⁰ Vanligt inom livsberättelseforskning har jag också sett är att den som intervjuar har vissa frågor som den vill ha reda på, vissa frågor eller teman, mer än att man bara frågar allmänt om den intervjuades livshistoria.

Livsberättelser och livshistoria tycks av de flesta användas synonymt. En vanlig liten distinktion är att *livshistoria* ger skenet av att vara något mer faktiskt och objektivt, medan ordet *livsberättelse* pekar på ämnets subjektiva och konstruktivistiska förutsättning.³¹

För den som är intresserad av att läsa mer om berättelseforskning och om livsberättelser, rekommenderar jag teoridelen till Dan Havemoses examensuppsats *Berättelser om oss själva i framtiden - en narrativ studie om möjliga själv i en ADHD-kontext* (2011) och den ovan refererade boken *Narrativ teori och metod* skriven av sjukvårdaren, sociologen och gestaltningsterapeuten Anna Johansson (2005).

²⁷ Johansson (2005), sid. 17

²⁸ Karlsson, sid. 44f.;

²⁹ Johansson (2005), sid. 11, 17ff.

³⁰ Johansson (2005), Havemose (2011), sid. 14ff., Prieto (2006) kap 5: *Livsberättelser som socialt situerade och strukturerade handlingar - intervjuaren som medberättare*, Karlsson & Prieto (2012), sid. 1, 4, 7-8, 18, 24, 83

³¹ Johansson (2005), sid. 222

Sex individer - sex berättelser

Detta kapitel är uppdelat i sex delar, en för varje person/intervju. Alla personer har sin unika bakgrund och alla har de i något skede av sitt liv, och av olika orsaker, bestämt sig för att utbilda sig till religionslärare. Vid tidpunkten för intervjuerna gjorde de alla sin sista religionstermin i sin lärarutbildning. Några beskriver sig som troende inom en viss åskådning, andra mer som sökare och en som kristen p.g.a. av det historiska sammanhang som hon har vuxit upp i. Alla sex intervjuer behandlas med samma rubriker/frågor, vilka är: Bakgrund och väg till religionsutbildningen, vändpunkter, och hur de i sin kommande undervisning tänker sig att de vill förhålla sig till vad de själva tror och står för. Min avsikt med de sex utdragen är att återberätta de intervjuades berättelser och tankar. Mina egna tankar och kommentarer har jag som sagt sparat till uppsatsens senare delar.

Den första intervjun som jag återberättar är intervjun med Patrik, under rubriken "Från en radikalt kristen bibelskola till en mer nyanserad och inte längre så självklar tro". Därefter följer intervjun med Allan - "En hoppfull agnostiker", Linnea - "I en omvälvande tid i och med religionsutbildningen", Sofia - "Nej, jag vet inte. - För jag är agnostiker". My - "Mitt emellan muslimska bengaler och något stramare svenskar", och Martina - "Jag är som alla andra svenskar. Jag tror väl på nånting, typ".

Patrik - Från en radikalt kristen bibelskola till en mer nyanserad och inte längre så självklar tro

Bakgrund och väg till religionsutbildningen

Tidiga år

Patrik är född och uppvuxen i Gällstad, en liten tätort utanför Ulricehamn. Hans mamma var förskollärare och hans pappa taxichaufför under Patriks tidiga år, hela familjen var med i Pingstkyrkan. När Patrik var fem-sex år gammal gick hela familjen över till Svenska kyrkan, då Patriks pappa vid det skedet började studera till präst (alltså Svenska Kyrkan). Färdig präst blev han då Patrik var sju-åtta år. Från Pingstkyrkan har Patrik endast svaga minnen från kyrkans barntimmar. Patriks tro under sina unga år beskriver han med orden:

Inte så intresserad av tro då, när jag var liten. Även om han [pappa] ville det, och säkert mamma också, de var ju kristna. Ja det var ju ett kristet hem som jag alltid har bott i. Men jag var aldrig intresserad egentligen, personligen, jag bad väl på kvällen och så där. Men pratade inte om Gud, läste inte Bibeln.

Mer angeläget för Patriks pappa tycks det ha varit att Patrik skulle sporta, mer än att tvinga på honom så mycket religion. En taktik som fungerade dåligt på den unga Patrik som aldrig orkat med eller tyckt det varit roligt med sport utan hellre spelade datorspel och kollade på film.

Under gymnasiet

En vändpunkt för Patrik kom då han började gymnasiet i Ulricehamn. Det blev nya vänner, den gamla klassen splittrades och i den nya klassen var det en som var med i Pingstkyrkan i Ulricehamn och som fick Patrik att följa med till den. Där hade de mycket ungdomsverk-samhet som Patrik var med på, med bl.a. tv-spel, fika och allmänt umgänge i kyrkans källare. Hit började Patrik gå mot slutet av gymnasiet, där det också var undervisning och gudstjänster med mycket lovsång. Under något år var han med där mer eller mindre varje vecka.

Den nya typen av umgänge som gymnasiet innebar beskriver Patrik som en nyttig förändring. Innan beskriver han att han hade en inte mörk människosyn - det låter för tungt, men alltså en lite negativ människosyn, han tyckte inte om klassen på högstadiet, tyckte folk var korkade osv. Med nya kompisar, gjorde de andra saker och det att han började gå till kyrkan i Ulricehamn förklarar han med att det gav honom en mer positiv syn på världen rent allmänt. Att livet är viktigt, livet är värt att levas. Och även att Gud finns och Gud älskar världen, och alla människor har ett värde i sig själva.

En omvändelseupplevelse och vändpunkt

Under denna perioden var också Patrik med på ett skidläger där han fick en stark upplevelse av att Gud vill att jag skulle vara kristen, att jag skulle tro på honom. Något han beskriver som en omvändelse. Det var lite som en tyngd som släppte, få inse att Gud älskar mig också, och att det finns en me-

ning med allting. Efter det blev Patrik mer seriös och mer aktiv i kyrkan. Det är kanske den enskilt, rent trosmässigt i alla fall, den enskilt viktigaste händelsen tror jag.

Efter gymnasiet

Året efter gymnasiet jobbade Patrik ett år på industri och fortsatte vara med på ungdomssamlingarna i kyrkan, var ett skönt sätt att avsluta arbetsveckan på. Året efter det gick han en bibelskola på en folkhögskola utanför Jönköping (TMU - Team Med Uppdrag). Ett ganska typiskt folkhögskoleår med mycket kladdkaka. Det var en evangelisationsinriktad skola med en karismatisk skolledning, mycket bön och lovsång, hitta Guds ledning, etc. Inte sektartat. Några steg från en sekt var det. Med en annan ledning skulle det nog kunnat bli en sekt.

Lätt att vara ganska radikal där. För alla andra var också det. Sen hade jag kanske inte extrema åsikter men ganska kristet konservativa åsikter.

Läroutbildningen i Göteborg

Efter folkhögskoleåret flyttade Patrik hem och läste bl.a. en teologikurs på distans. Året därpå började han läroutbildningen i Göteborg med inriktningen engelska.

Jag frågar hur det kom sig att valde att läsa religion som sitt andra ämne.

Var ju ett sätt att fördjupa mig i kristendomen då. Ja, kunskapsmässigt och... Sen tänkte jag nog att det skulle vara en utmaning för tron, att lära sig om religionspsykologi, om andra religioner och skillnader och sånt. Och det var ju verkligen också så. Det är ju utmanande att lära sig vad som händer när man ber i huvudet [mer om det längre ner]. Och sen vissa lärare som kan vara radikala i sina åsikter.

Patrik tillägger senare i samtalet: Är nog bra att det finns kristna som religionslärare också. Att kristendomen ska representeras på ett vettigt sätt, något han säger att han diskuterade med My som han läste engelska tillsammans med, och de båda hade upplevt att deras lärare i religion under deras skoltid inte hade representerat kristendomen på ett vettigt sätt.

Varför religionslärare?

Patrik berättar att han hade en nyreligiös religionslärare under högstadiet, för vilken allting var okej och allting var sant. Det beskriver han som en inte så bra erfarenhet.

Det var nog en faktor för mig. Att jag vill representera i alla fall kristendomen på ett bra sätt. Men även de andra religionerna. Visa vad de är och hur de fungerar i verkligheten.

På gymnasiet däremot hade Patrik en väldigt bra och inspirerande religionslärare. Han var en äldre man som Patrik hade i historia och svenska också förutom religion. En lärare som fick Patrik att vilja plugga och lära sig saker. Berättar också att han var en av anledningarna till att Patrik ville bli lärare. (En intressant detalj om den läraren är att han gav sina elever betyg efter varje lektion. Något som han skrev upp och sen kunde ta upp på utvecklingssamtalen: Vecka 34 och 35 ser jag att du... Medan vecka 43... Gjorde en observant och aktiv, berättar Patrik. Elevernas aktiviteter på lektionerna sa läraren var likställda med hur de presterade på prov.)

Under utbildningen har Patrik gift sig och fått en dotter.

Syn på religion och frågor om Patriks tro

Universitetet: en vändpunkt

Jag frågar Patrik om hans tro idag. Under bibelskolan berättar Patrik att hans tro var stark och självklar. De här åren på universitet har varit en vändpunkt. Han går fortfarande i kyrkan, men tron är inte lika självklar längre. Den är inte lika svart-vit, och berättar vidare om likheterna mellan religionerna som han under utbildningen fått upp ögonen för, att skillnaderna egentligen inte är så stora. Och att han blivit kritisk till, inte så mycket kyrkan i sig som han tycker gör mycket bra, men till hur man (kristna) förhåller sig till andra människor. Man ska inte döma människor och samtidigt känns det som att det är det enda man gör ibland.

Min tro, tror jag, har mognat. Men det har också blivit svårare att förhålla sig till gamla vänner som är mer konservativa. Jag har blivit mer liberal, det har jag. Jag tror också att Gud [för mig] har blivit större.

Jag frågar om hans tro är lika viktig idag som den var innan han började lärarutbildningen. Patrik svarar nej på det och lägger till att tron under gymnasiet också var ett sätt för honom att få nya vänner, och kommer sen in på hur det var att bli pappa till sin dotter och hur det ändrar hela hans liv. Kanske blir det viktigt sen igen när hon inte kräver lika mycket. Patrik försöker fortfarande att be och gå i kyrkan då och då, men de är inte aktiva i kyrkan och faktiskt inte medlemmar i den kyrkan som de oftast går till.

Tro är ett ord som Patrik ofta använder under vårt samtal. Jag frågar honom vad han lägger in i ordet tro. (skratt) Enkelt kanske att säga min kristna tro. Och sen jämför han den med att för en feminist kan feminismen vara det trossystem han/hon har.

För mig är det nog ett sätt hur man ser på världen och hur man förhåller sig.. - Ganska mycket hur man förhåller sig till människor. Världsåskådning och tron är för mig ganska synonyma: Hur jag ser på världen, hur jag tror att världen är god och ond, är människor goda eller onda. - Är nog ganska mycket det jag lägger i ordet tro.

På frågan om han ser sina studier på högskolan som en vändpunkt, svarar Patrik att han var 21-22 när han började, och bara det har gjort att jag mognat: gift mig och fått barn och så där. Men studierna i sig säger han har gjort att han börjat att ta andra människors tro från olika religioner mer på allvar.

På ett större sätt i alla fall. Och även bli utmanad i min egen tro, att den inte är så självklar. Den är inte så unik som man gärna vill göra gällande i kyrkan. Och det är ju en stor utmaning för vem som helst som tror, tror jag. Framför allt är det nog min egen.. - Jag har fått omvärdera min egen kristna tro, det tror jag är den stora vändpunkten, det stora som har hänt på skolan.

Utmaningar under universitetsstudierna

När jag ställer följdfrågan om vad det är han har upplevt som utmanande tar Patrik upp kontrasten mellan hans bibelskoletid då allting var väldigt svart och vitt, till en mer nyanterad världsbild som han har idag. Bl.a. av sekulariseringen som på bibelskolan beskrevs

som ett hot som vi i Sverige står inför medan Patrik framhåller att han på universitet fick en helt annan bild, med privatreligiositet och sakralisering.

Kursen i religionspsykologi lyfter också Patrik fram som utmanande.

Det är ju provocerande på ett sätt. Inte det att det är falskt, att det är lögnare [som ens tro bygger på], men mer att om man har en tro, och jag tror också att om man har en mer konservativ tro så tror jag att det blir ännu mer provocerande att, när du ber så får du lyckokänslor på grund av det här och det här. 'Ja men nej, men vad då, det är ju Gud som liksom [står bakom det här]', är väl ett naturligt svar på det kanske. Och det kan vara provocerande. Men jag tror också att det kan vara bra att bli provocerad i sin tro för att då kan den fördjupas. Jag tror att man kan få en större tyngd i sin tro, jämfört med barnatron, där allt är självklart: 'Ja, men vad då, det är väl självklart att Gud finns!' Sen tror jag att det för en mogen [blir] att, 'Men, varför är det så självklart då?' Men det är väl det som [är] just med psykologin, att det provocerar fram 'varför tror jag, över huvud taget?' Är det bara biologiska processer, är det bara kemiska processer i hjärnan som gör att jag får ett lyckorus när jag sjunger lovsång. Eller är det - finns det nåt mer liksom? Och då måste man ta ställning till det.

Patrik fortsätter:

Jag måste ta ställning till det här. Nu vet jag om att så här kan det ligga till och då måste jag förhålla mig till det. Och då... tänkte jag nog, att min tro har betytt så mycket för mig, och jag kan inte förneka liksom att jag tror på det här, och alltså tror jag fortfarande. Men jag tror att det lika gärna hade kunnat bli att, eller 'lika gärna kunnat bli..'. Men det är ju typiskt en sån här sak som kan förändra tron, och / eller ta bort tron för att.. 'Ja, då var det ju inte sant över huvud taget, då struntar jag i det'.

Jag frågar varför det med kemiska processer i huvudet blir så provocerande.

Jag tror så här... Inte så provocerande längre. Psykologi har ingenting med kristendom att göra. Kristendom är ju Gud. Det är ju Gud och Jesus och helig Ande som gör allting. Att Gud försvinner in i psykologin, det kan ju bli väldigt provocerande. - Bara hjärnan? Eller Gud [som är förklaringen]?

Sen drar Patrik en parallell till analyser av musik som inte gör musiken mindre vacker, men att man förstår den på ett annat sätt, och det gjorde det enklare för Patrik att acceptera att religionspsykologin på inget vis försöker motbevisa att Gud finns eller inte finns, utan är just en förklaringsmodell.

Och då, om det då nu är så att det här händer i mitt huvud, vad är det då som säger att det inte är Gud som använder de här processerna som vi redan har?

Jag upplever att Patrik använder väldigt logiska resonemang om sin tro. Han nämner bl.a. hur han tror att den är socialt betingad: att han är uppvuxen i den familjen han är i Sverige och inte i Saudiarabien eller Texas. Jag kommenterar detta till Patrik som svarar:

Ja, men jag tror det. Det kan nog bli lite hur som helst. Vi människor är mycket svåra att förut-säga vad som ska hända tror jag.

Jag frågar vidare om Patriks tro idag.

Jag har nog kvar min tro. Nu är den så integrerad, jag har trott så länge, och det är nog svårt att.. Jag tror fortfarande att Gud har.. Gud finns, Gud älskar oss här, här och nu - så. Och jag

tror att det är sant, och då blir det svårt att sluta tro på nåt sätt. Och så finns det praktiska skäl också. Min fru är troende, min vänner är troende.

Religiositet

På frågan om vad religiositet är för honom svarar Patrik genast: Jag tycker att nyreligiositet är tråkigt (skratt). Jag tycker att det är lite fånigt, ibland. För mig är det ett val. Patrik kommer in på hur religiositet för honom är att faktiskt bestämma sig för något, och inte bara, som han pratar om nyreligiositet, att man plockar lite här och där, är med på lite yoga, lite mindfulness och tar av det som passar en. Utan att man bestämmer sig, och främst att man har funderat, betonar Patrik.

För mig är religiositet nåt mer permanent. Min tro har förändrat sig jättemycket. Det är inte så att man bestämmer sig när man är fem, och sen måste hålla kvar vid det. Men att man har funderat. Man har bestämt sig, man har funderat. Sen har man ju olika anledningar, naturligtvis. Alla tror vi ju olika. Men att man åtminstone.. - Tankeverksamhet.

I klassrummet - Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror i din undervisning?

Min egen tro ska ju vara med så lite som möjligt. Egentligen. På ett sätt. Jag funderar ju också på det här. Ska eleverna veta över huvud taget om jag är troende eller inte? Det har jag inte bestämt mig för än. Jag kommer inte säga om ingen frågar det i alla fall. Men jag vill kunna använda min tro som ett exempel på hur kristen tro kan fungera i vardagen. Jag kommer ju kunna utgå från min egen, och jag hoppas kunna hitta bra exempel också på de andra religionerna också, och från andra kristna naturligtvis, hur religion funkar i praktiken. Och hur man ser på religiösa system och dogmer och de heliga texterna och allt sånt där. Men jag kommer inte, och jag får inte, prata speciellt mycket om min tro.

Mer än att vara stenhård med att kunna de sju sakramenten eller dem fem pelarna, betonar också Patrik hur han vill visa på hur religioner fungerar i praktiken, hur det ser ut i verkligheten och hur det påverkar ens liv.

Allan - En hoppfull agnostiker

Bakgrund och väg till religionslärarutbildningen

Allan har vuxit upp i Tollerød med sin fem år yngre bror och sina båda föräldrar. Tollerød ligger en bit utanför Lerum och Allan beskriver samhället som en idyllisk miljö där alla känner alla, en isolerad by, ett slags Bullerbyn. Här gick Allan i låg- och mellanstadiet och här var han med i kyrkans barntimmar. Högstadiet gjorde han i Floda och gymnasiet i Lerum. Därefter hade han ett halvår med bl.a. lärarvikariat innan han efter jul började lärarutbildningen med inriktningen religion och samhällskunskap.

Valet att bli lärare var inte varit helt självklart för Allan. Han hade tittat och funderat på flera utbildningar, men lärare hade varit återkommande. Han hade många gånger fått höra att han hade passat som lärare, att han är bra på att prata inför folk. Och när han tittade på lärarlinjen och såg att man kunde bli religionslärare så blev han inspirerad och bestämde sig för att det var det han skulle bli.

Allans mamma var bibliotekarie, läste mycket för Allan, också bibliska och mytologiska berättelser (grekiskt, nordiskt). De väckte frågor hos Allan, främst om det övernaturliga, de fantastiska sakerna som hände i berättelserna. Fick till viss del otillfredsställande svar av sina föräldrar. Också från Svenska Kyrkan som han och hans föräldrar gick till i bland, minns Allan narrativen, också de väckte frågor som han ställde till sina föräldrar och som gav till viss del otillfredsställande svar om de fantastiska sakerna som hände i berättelserna.

Jag frågar Allan om han skulle säga att hans föräldrar var troende.

Jag skulle nog vilja säga ja på det. Att det finns faktiskt en tro där. Även ifall den inte manifesterar sig så mycket utåt så tror jag den är mycket mer personlig. Så som jag väljer att se på det så gav de mig ändå någon form utav... - De utsatte mig för tro i hoppet om att det skulle kunna leda till någon form utav trygghet.

'Be till Gud!' - och Gud blev verklig

Allan berättar att när han var ungefär sex år gammal och lekte med en ett år äldre vän i byn, blev tanken tro för första gången konkret för honom. De höll på att bygga ihop något som inte ville sig, varpå en granne sa: Be till Gud! Och det gjorde de. De knäppte händerna och bad till Gud. Och det värsta var ju att det funkade! Fick ihop modellen. Nu i efterhand, många, många år senare så har han slagits av tanken att grannen var muslim, och ställt sig frågan: Vilken Gud var det de bad till egentligen?

Hur som helst så var det vid det tillfället som Gud blev verklig för Allan, och var faktiskt det väldigt, väldigt länge.

Gud var Gud. Det var inte så att man reflekterade över vad Gud måhända skulle kunna vara.
Gud var Gud. Svårare än så var det inte.

Konfirmation och tankar om Gud

I tonåren konfirmerade sig Allan, och beskriver att det varken var familjen eller vännerna som fick honom att göra det. Berättar att det i slutändan gav honom det att han kanske kunde acceptera någonting större.

Möjligtvis inte Gud såsom Gud beskrevs i, inom, konfessionen. Men ändå att... Det finns nånting mer va. Och det har stannat kvar hos mig. Jag är inte icke-troende, så sätt. Men jag skulle inte vilja erkänna mig till någon konfession mer än någon annan.

Men upplever sig mest bekant med det kristna: kyrkorna, det man gör och det som sker i kyrkan, osv. Jag menar att det fanns en kristen tradition i familjen som var lite mer än att man bara firade julafton.

Mystiska upplevelser

Svaret på frågan om vändpunkter tar en omväg som blir ett intressant samtal om religiösa/mystiska upplevelser. Jag frågar Allan om han har haft någon religiös upplevelse. Allan vänder då på frågan och vill hellre använda ordet mystisk än religiös, varpå han berättar följande två berättelser.

Han var femton år och hade rest till södra Tyskland för att åka på sin första festival. En hårdrocksfestival dit han hade åkt för att se Man of War, ett amerikanskt heavymetal-band.

Och jag minns den dan så jäkla väl. De skulle börja spela klockan elva. Vi gick och ställde oss långt framme vid scen klockan halv fyra. Klockan var tio, en timma kvar tills de började spela. [Det började bli mycket folk och lite stökigt.] Och jag.. - Nej, det här går inte, trycket var för hårt och jag tänkte, Nå det funkar inte det här, det håller inte. Så... Vissa kallar det för den lilla rösten, jag kallar det något annat, men den lilla rösten sa till mig att om du går och ställer dig längre bak så kommer du att ångra dig hela ditt liv. Och.. jag stod kvar. Någonstans så träffades man av övertygelsen, intuitionen, kraften eller kalla det va falls, som sa: Du ska stå kvar för annars kommer du att ångra dig. Och du ska stå kvar för att du orkar stå kvar. Inte stå där och falla ihop utan du ska stå kvar för att du orkar stå kvar. - Och det gjorde jag.

Det är nog en av de starkaste upplevelserna. - Näst efter kärlek. Jag tänker att kärlek... Den är också någon form av mystisk upplevelse.

Allan var med på en nyårsfest där det var en tjej som sa att kärlek bara är kemi. Att det är kemi som går igenom huvudet. Varpå Allan hade svarat: Ja, men det är klart som fan att det är det. - Precis som allt annat. Men det tar inte bort värdet i det.

Av allt... Så är det kärleken som är värdefull. Och det kan vara kärleken till familjen, men det kan också vara kärleken till den här, den här intensiva passionerade kärleken som man kan känna till en annan människa, kan ju lyfta upp en, eller totalförstöra oss, så... Kärleken, det är en mystisk upplevelse för mig.

Syn på religion

Det första jag tänker på när det kommer till religion är det narrativa. Alltså bibliska berättelser, mytologiska berättelser... Det var nog mina första kontakter med religion: Liksom [att] gå till kyrkan och få narrativen, alltså själva berättelserna och det var berättelserna som stannade kvar. Det var de jag tyckte var spännande. Det var min krok in i religionsintresset tror jag: narrativen.

[Jag] tror på något större. Och det okända som jag tycker är charmen med religion. Jag vet inte hur man tänker om man är ateist: ... 'Jag föreställer mig att det tar stopp någonstans'. Men för mig tar det inte stopp. - Och det kan ju vara allt. Och jag vet inte riktigt vad det är man försöker ta reda på.

Hade en flickvän på gymnasiet som var väldigt troende. Så troende att jag nästan smått kände mig provocerad över hennes övertygelse. För att i min värld var det inte så självklart. Och han berättar om att bryta det självklara, att kliva ut ur sin egen värld och trygghet.

Men vad jag tror är, att ifall man gör det så hittar man tillbaka till en annan trygghet och mår kanske ännu bättre.

Vid flera tillfällen under intervjun nämner Allan ordet trygghet. Jag frågar vad han lägger in i ordet. Allan berättar då om att vara individ i en stor värld där allt mellan himmel och jord finns: mörk materia, mystiska upplevelser, varat och intet, så mycket som man inte förstår sig på.

Och någonstans så drunknar man. Och antingen så blir man deprimerad eller så accepterar man att man inte kan veta allting. - Eller hittar trygghet i att tro på någonting.

Tryggheten förklarar Allan vidare är att inte ha ångest inför det som är oförklarligt.

Jag tror att det en konfession gör är att erbjuda någon form av förklaring, samt gemenskap - och däri finna trygghet i det.

På frågan om vad Allan skulle svara om en elev frågar honom vad han tror på, svarar han att han har ett standardsvar på det som lyder:

Jag är alldeles för ung för att veta vad jag tror på.

Allan utvecklar:

Jag tror inte att mina tankar om religion kommer att ta slut på något sätt. Det är ju en konstant förändring.

Därefter hänvisar han till att komma fram till något, för honom skulle vara det att nå upplösning, det omnämns inom buddhismen/hinduism, att då går man upp i Moksha eller Nirvana.

Och han för resonemanget vidare:

Att komma fram till någonting, det gör man nog inte, utan det rör på sig hela tiden. I alla fall för mig. - Om man inte kanske känner sig så trygg att man kan stanna i en konfession och diskutera religion inuti konfessionen. Men det kan inte jag göra. Det... Det är som att sitta på en... Tänk dig att du är i Thailand vid en jättevacker strand, vid havet. Och du hoppar i och badar, det är helt fantastiskt liksom, det är jättetrevligt. Men det skulle klia i mig för mycket.

Jag skulle vilja åka runt och titta, liksom åka in i djungeln. Kaka mat på olika ställen liksom.. Det är lite så jag ser på saken. Jag kan inte sitta på en strand för länge. Då kliar det i mig.

Mot slutet av intervjun ber jag Allan att svara helt kort på hur han skulle beskriva sin trostillhörighet. Direkt så svarar han: En hoppfull agnostiker. Vi skrattar och jag ber honom utveckla.

Så enkelt som att... När det kommer till gudsbegrepp och det större, så.. Vi kan inte veta. Men jag hoppas verkligen att det finns någonting större där ute ... !

Vad är religiositet för dig?

Allan funderar länge innan han svarar.

Religiositet... - Aktiva tankar, främst. Inte så mycket göra eller erkänna, men aktiva tankegångar om det religiösa. Sen att vara religiös, det ser jag mer som konfession... Men såsom jag ser det behöver man inte nödvändigtvis hänge sig en konfession för att uppleva sig som religiös eller vara religiös.

Jag frågar om han tänker att religiositet skulle kunna finnas utan tänkandet och tankarna.

Vet inte... Ja, det kanske det gör... Kanske hela allt är en form av religiositet.

Jag frågar om han har med sig det religiösa på något sätt i sitt vardagliga liv.

Jag har det med mig definitivt. Det har jag alltid haft på ett sätt: Konstant tankegång på det här större, det här andra. Det metafysiska nästan. - Alltså... gudsbegreppet, själsbegreppet... Sådana saker. Det är tankar som finns hos mig hela tiden.

Vändpunkter

På frågan om vändpunkter i sitt liv berättar Allan om en kärlekscrush (förälskelse) som han hade i högstadiet

Och man är så jävla kär va. Och så går det fel och man mår skit. Och man blir till och med deprimerad. Så fruktansvärt många hormoner och man vet inte var man är eller vem man är.

Vid den tidpunkten var han på en semesterresa i Rom.

Och då kan jag nu efteråt säga att i det stadiet utav mitt liv så mådde jag inte bra alltså. Och det händer ju när man är i den åldern. Att antingen är man uppe eller nere, jag tror inte det finns något mellanting.

Då vet jag, då var jag i Rom. Och jag kan nu efteråt säga att det var en vändpunkt. För att när vi var där i Rom som är det här gamla, gamla stan. Så kände jag mig väldigt trygg. Och så lugnade jag ner mig. Dels fick komma bort från allting. Men, ibland brukar jag säga att Rom är en stad med själ. Man går omkring där och så kan man må bra. Det är inte dött på något sätt, det är nånting som händer där. Ja, jättesvårt att sätta ord på. Men som sagt, kristen bakgrund, och bara kliva in i en kyrka och känna sig lite trygg där - för man vet hur det funkar. - Lite så kanske det kändes när man var i Rom. Lite som när man varit på stan en lång dag och det är hetsigt så kommer man hem så kan man liksom slappna av. Så kändes det för mig.

Och efter att jag kom hem så tog jag med mig den känslan.

Men om man tänker på det lite mer och varför var det så. - Det vet inte jag, men det var definitivt en vändpunkt, för jag mådde mycket bättre, och kunde liksom fokusera på... - Det var ju i slutet på högstadiet så slutbetygen närmade sig, och hela det köret. Och helt plötsligt så fick man lite tid att reflektera, lite tid att lugna ner sig, lite tid att hitta tryggheten. Även fast man då var liksom femton år och hormonflängd och hade ingen aning om någonting över huvud taget.

Tal om existensfilosofin, så är ju ångesten... - Det är ju intet och intet är i det fallet det okända, det här som man absolut inte har en aning om men som ändå kommer. Och jag tror att, det är ju någonting så otroligt när en person, alltså när man ska sluta nian och när man ska söka in på gymnasiet och hela det köret.

Allan beskriver hur han i Rom hittade en känsla som han sen hade med sig när han kom hem. En känsla av trygghet och lugn. Han berättar hur det kändes att stå inne i Peterkyrkan och där inte kunna tänka på något annat än hur vackert det är och hur han för sitt inre såg kejsarna som kom och bad till de gamla hednagudarna på Forum Romanum. Bekymrerna som han hade hemma med en misslyckad kärlekshistoria eller betyg, hamnade liksom i bakgrunden.

Kom ifrån ett tag, skiftade fokus. Och inte tänka på det som komma skall. Och sen så kom jag hem, klarade av nian och sen så började jag gymnasiet, och det var nästa vändpunkt.

I klassrummet - Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror eller inte tror i din undervisning?

Både så lite och så mycket som möjligt. Allan framhåller det uppdrag han har som lärare i att undervisa och att uppfostra, något han sätter i främsta rummet, något han tror på och som i slutändan är det som han som lärare har trygghet i att lita på.

Och 'hur jag har med min personliga tro i klassrummet'... - Det står liksom inte högst upp på agendan. Det gör det faktiskt inte. För att... För min personliga tro, är ju osäkerhet. Det är det jag har kommit fram till, att jag vet inte. Och även [om] ... jag kan vara beredd att acceptera större, så är min övertygelse att allting annat är så mycket större, och det kanske inte riktigt är vad högstadie slash gymnasieelever behöver höra. Eller så kanske det är det, det vet inte jag, men jag tror inte det är det. Så att någonstans så vill jag... Vad jag faktiskt vill fokusera på det är det som jag fattar intresset för när det kommer till religionerna, och det är att försöka hitta fascinationen i det som faktiskt är religion. För mig så var det narrativerna. Men själva målet är att försöka inspirera, liksom fascinationerna för det som religioner är. Det är faktiskt... Det är folk som tror på det här - att det genomsyrar samhället. Det här har genomsyrat historien. Och... Moralen, tankarna om liv och död. - Det är det mänskliga tillståndet att tänka över de här sakerna... Och i fall elever inser att folk har tänkt på detta i tusentals år, så tror jag man kan hitta trygghet i det. Och som sagt, detta kommer efter uppdraget. Uppdraget kommer först.

Allan nämner därpå kunskapsmål och kunskapskrav, och behovet av betyg. Och om han lyckas inspirerar så är det stora plus i kanten.

Och att ge de kunskaperna och sen ska de få analysera detta, och höra deras tankar, det... Det tycker jag är roligt.

*Linnea - En omvälvande tid i och med religionsutbildningen**

Jag träffar Linnea i universitets kafeteria. Det är tidig morgon och knappt någon annan där. Serveringsluckan till kafeterian är stängd - det är fredag och dagen efter Valborg. Vi har avsatt ungefär en och en halv timme för intervjun. Vi sätter oss vid ett bord närmast fönstren och börjar intervjun i stort sett med en gång.

När jag presenterar för Linnea vad intervjuens fokus kommer att vara och i korthet vad jag kommer att fråga om, får jag en känsla av att jag knappt behöver säga det. Jag har redan berättat det helt kort tidigare när jag frågade om hon kunde tänka sig att ställa upp och jag får upplevelsen av att Linnea är förberedd på vad jag ska fråga om och att hon i stora drag vet vad hon har att berätta.

Senare under intervjun förstår jag bättre varför. Linnea är vid tidpunkten för intervjun mitt uppe i ett av mina huvudfokus för intervjuerna, nämligen den om vändpunkter: avgörande händelser, kriser eller andra former av betydelsefulla faser i ens liv till vilket man upplever ett före och ett efter, och då med särskilt fokus på religion och vändpunkter som man kan ha till religion under sitt liv. Hon pratar med en skärpa och ett allvar. De frågor jag har verkar vara angelägna och aktuella för Linnea i det skedet av hennes liv som hon är i då vi ses. Några av frågorna som jag ställer får jag veta är frågor som hon har reflekterat över mer eller mindre varje dag sen snart ett och ett halvt år tillbaka. Jag återkommer till frågorna och det som har väckt Linneas frågor lite längre ner. Först lite kort om hennes bakgrund.

Linneas bakgrund, uppväxt och väg till religionslärarutbildningen

Linnea är uppvuxen i Jönköping i en kristen familj.

Ganska traditionsenlig, det fanns regler som mina föräldrar satte upp och man kanske inte alltid visste varför de fanns. De ogillade till exempel att vi spelade kort.

Jag är uppvuxen i en pingstförsamling och formades in i den bubblan vilket jag kunnat analysera mera senare. Men då var det ju det enda som fanns.

Hennes mamma, beskriver Linnea, var väldigt mån om att Linnea skulle ha kristna kompisar, vilket blev ett problem då det inte fanns några helt jämnåriga med Linnea. De bad för det här, hon och hennes mamma. Och när hon började högstadiet i en ny klass var där också två till som var kristna. Det upplevde Linnea då som ett bönesvar. I och med de nya kompisarna och skolan lärde hon också känna fler kristna och var med till olika kyrkor i Jönköping.

* Intervjun med Linnea har delvis omformulerats och omarbetats genom mailkorrespondens mellan mig och henne.

Att pingstkyrkan och det kristna livet i Jönköping präglade Linnea är tydligt. Hon berättar att hon bestämde sig för att bli kristen när hon var sju-åtta år. Det var på ett tältmöte där hon upplevde nånting.

Jag kände mig väldigt upprymd på nåt sätt. Jag upplever att det är ganska vanligt inom pingströrelsen att människor berättar att de varit med om någon typ av uppenbarelse, kanske hört Gud tala. När man är uppvuxen i en pingsförsamling blir det väldigt naturligt - nästan nånting som smått trycks fram - att man ska få uppenbarelser. Jag kände att Gud sa nånting till mig där och då. [...] Och sen vid nio års ålder bestämde jag mig för att döpa mig.

Så tidigt, frågar jag. Ja det var nog faktiskt inte mina föräldrars beslut på något sätt. Jag har väl alltid varit väldigt målmedveten, också med min tro. Jag vill komma djupare. Och då var ju att döpa sig ett nästa steg.

Resor med sin mamma i Israel

Linnea berättar att religion alltid varit mycket närvarande i hennes familj. Bland annat jobbade hennes mamma på sin fritid med resor till Israel i samarbete med reseföretag. Linnea har själv varit med fyra gånger. Första gången när hon var sju år, och åkte runt till många av de kända bibliska platserna.

Då när jag var sju år såg jag det nog mest som... Jamen 'här gick Jesus'. Jag såg bara kristendom. Det fanns inget mer. På senare år när jag varit där har jag haft ett bredare fokus och tyckt att det varit spännande att även se hur islam och judendom praktiseras i vardagen.

Med sin mamma, som har fler judiska vänner, har också Linnea bland annat varit med på samlingar och dansat israelisk folkdans och firat Chanukka och andra högtider.

Bibelläsning

Under förskolan/lekis-perioden berättar Linnea om hur hennes mamma varje morgon satt med och läste ur Barnens Bibel. Något som gjorde att hon kunde väldigt mycket redan innan hon började söndagsskolan. Egen läsning av Bibeln tog hon upp i tio-års åldern då hon fick sin första Bibel av kyrkan. Under sina ungdomsår läste hon i princip varje dag.

Konfirmation

Konfirmationen och åren runt sin konfirmation berättar Linnea om som en vändpunkt, då tron blev mer verklig. Hon beskriver det som att tron innan hade varit som ett se på en film, lite distanserat, medan efter konfirmationen fick hon mer kött på benen och det blev mer att kliva in i det, att det går att ta på, att det angår en. De pratade bland annat om gudsbevis på konfirmationen, t.ex. om kroppens anatomi, sånt som är för intelligent för att det kunde ha skett av en slumpvis utveckling.

Ungdomssamlingar på fredagskvällar

Hennes mamma hade alltid varit mån om att de skulle vara aktiva i kyrkan. Gå dit på söndagarna och vara där på fredagarnas ungdomssamlingar. Efter konfirmationen började Linnea delta mer i kyrkan och ta ansvar för verksamheten: t.ex. sjunga och leda lovsång (något som hon gör också idag). Just fredagarna var också lite speciella för Linnea som till skillnad från sina andra klasskompisar inte fick gå med på disko, utan oftast var med på

ungdomssamlingarna i kyrkan istället. Det blev först i nian som hon fick gå på sitt första disko, då det var hennes klass som ansvarade för det.

Men sen när jag väl var där tyckte jag ju inte att det var så kul. Jag tyckte det var roligare på ungdomssamlingarna faktiskt.

Efter gymnasiet

Linnea gick högstadiet och gymnasiet i Jönköpingsområdet. I slutet av gymnasiet jobbade hon även som säljare på ett stort möbelvaruhus, vilket hon sen fortsatte med ett halvår efter studenten. Därefter gick hon en bibeltermin på en folkhögskola.

Jag har alltid haft en ganska stor öppenhet och tycker inte om när människor generaliserar och det kunde nästan bli lite diskriminerande ibland [på folkhögskolan]. Sen var det väldigt duktiga lärare.

Ungdomsledarår

Efter den terminen fortsatte Linnea på samma folkhögskola och läste ungdomsledaråret som var distansstudier en helg i månaden och resterande tid jobbade hon i en församling.

Hon trodde till en början att det var yrket för henne. Men under året hon jobbade i församling, då hon bl.a. höll i andakter och skrev predikningar, började hon känna att tron blev prestation, och det fick henne att komma fram till att hon inte ville jobba kvar i kyrkan.

Man behöver bekräftelse i vad man än gör och jobbar man med det så ... måste man bara ha gåvan att känna att det här är från Gud och så är man nöjd med det. Det bör inte handla om prestation och bekräftelse, utan om engagemanget och viljan att hjälpa andra människor till tro.

Läroutbildningen i Göteborg och varför religion

Efter det började Linnea läroutbildningen i Göteborg med inriktningen idrott, något hon varit väldigt engagerad i, älskat sedan barnsben och även tävlat i på elitnivå.

Religion som sitt andra ämne bestämde sig Linnea för efter att hon börjat läroutbildningen och det lite grann genom uteslutningsmetoden, alltså att hon funderade igenom vilka ämnen man mer läser i skolan, och hon ville ha ett ämne som hon brinner för, gillar att diskutera och läsa mer om, och religion är ett sådant ämne som hon också redan kunde mycket om.

Men hon hade varit lite rädd för att ta just religion, för hon hade hört att det är många som läser religion och som tappar sin tro. Jag frågar hur det kommer sig att hon var rädd för det. Linnea svarar att hon nu efteråt, genom den utveckling hon gått igenom, tyckte sig ha all rätt att ha respekt för det. Är på en helt annan plats idag än vad jag var när jag började läsa. Men hon trodde aldrig riktigt att hon skulle tappa sin tro, hon har också alltid fått höra av andra att hon verkar ha en stark tro.

Vändpunkter

Religionspsykologi och ett år med döden påtagligt nära

På min fråga om vändpunkter som hon har haft under sitt liv lyfter Linnea fram några olika episoder och händelser från sitt liv. En av dem, som jag nämnde i början av det här kapitlet, var när hon började läsa religionsutbildningen på lärarprogrammet. Det var på hösten, ungefär ett och ett halvt år tidigare mot tidpunkten för intervjun.

Det har varit väldigt intressant att läsa religion på högskolan. Jag har fått en fördjupad kunskap och många fler perspektiv. När vi började läsa religionspsykologi så kände jag dock att det var en utmaning att öppna boken. Det var provocerande. Religionspsykologin förklarar ju religiösa uppenbarelser i bland annat fysiologiska termer och hur Gudsupplevelser kan bero på en mängd olika faktorer. Det var ett helt nytt tankesätt för mig och därmed började jag ifrågasätta om mina religiösa upplevelser var framkallade av mig själv på något vis, om Gud över huvud taget tar kontakt med oss människor.

Och sen efter det har jag ju reflekterat extremt mycket. Under perioden jag läste religion hände det också väldigt mycket runt omkring mig. Några familjemedlemmar dog, några jämnåriga tog sina liv och en vän dog efter en enkel operation. Det är ju en sån chock, en sån smäll i ansiktet som gör att man börjar reflektera väldigt mycket kring livets stora frågor. Kristendomen beskriver ju att det kan finnas en mening i allting och det kände jag ju att jag ifrågasatte extremt mycket när allt detta hände. Dessutom har jag tappat tron på att Gud svarar på bön, eller jag förstår verkligen inte hans prioriteringsordning.

För mig har ju religionsutbildningen här gjort att jag har börjat fundera i andra banor än tidigare. Jag har alltid funderat mycket på trons gåtor men det är först nu jag känner att jag inte nöjer mig med 'det kristna paketet' med alla obesvarade frågor som 'Gud håller i sin hand'. Jag vill ha svar. Det har varit väldigt tufft att bearbeta allt detta men jag känner att jag är på väg mot något ljusare.

Linnea pratar också om en besvikelse som hon har känt på kyrkan under den här tiden.

Det kan kännas som att man alltid bör vara så glad i kyrkan - så är det kanske i samhället i stort: man säger gärna att man mår bra fastän man inte gör det. Man pratar så mycket i kyrkan om att 'hit ska man få komma som man är'. Vilket jag kan känna att man kanske inte får - man ska helst vara käck och glad.

Hon berättar också om hur hon känt sig provocerad över människor som berättar om bönesvar som du fått över småsaker.

'Ja men kom igen, bryr sig Gud om att du ska ha prov, eller hinna med bussen - Ja det kanske han gör, men varför brydde han sig då inte om det här och det här...?' Man känner en irritation över att Gud är så okonkret.

Jag frågar Linnea om vilka frågor hon huvudsakligen har tänkt på i och med religionsutbildningen.

Vissa lägen har det faktiskt varit: Finns Gud? Men kanske också hur Gud engagerar sig i våra liv - om han ens gör det. Och sen också då: allt det som jag har känt som jag tror var Gud, är det inbillning?

Den sista frågan, som sagt väckt genom kursen i religionspsykologi och som Linnea berättar är något som hon gått och tänkt på konstant sedan dess. En fråga som hon också pratat med de andra i vår religionsgrupp som beskriver sig som kristet troende.

Upplevelsen av mötet med Gud, att Gud är nära, verkar ha varit väldigt central för Linnea och hennes tro.

Numera känns det lite som att förbindelsen mellan mig och Gud mattats ut. 'Var är han, kan han inte bli lite mer konkret?'

Den nya vändningen i Linneas tro berättar hon om som påfrestande.

Det har varit ganska jobbigt, för jag har väldigt mycket grejer som fortfarande engagerar mig i kyrkan. Jag är fortfarande ledare och tar hand om musiken mycket. Just nu funderar jag som sagt på vissa stora frågor kring tro och omformulerar mina ståndpunkter, därför blir det jobbigt att vandra på i samma spår som tidigare utan att det blir oärligt.

Hitta sin egen tro

Till sist vill jag lyfta fram det Linnea återkommande gånger i samtalsintervjun pratar om som paketet, sin uppväxts referensramar, och att växa upp i en bubbla.

Förut hade jag en väldigt enkel barnatro: 'Gud är sån här, punkt. Det vi inte vet, det vet vi ju inte, men det vet Gud, punkt.' Och nu har jag kommit fram till att jag tror inte att vi har hela sanningen. Paketet behöver öppnas och man kan behöva ifrågasätta innehållet och våra tolkningar av det. I kyrkan har jag lärt mig att Gud tål att ifrågasättas och på ett sätt tror jag att det är väldigt moget att faktiskt göra det så att tron inte bara bygger på känslor utan på genomtänkta resonemang. Det talas om att det är viktigt med en personlig egen tro, att man inte bara lever på sina föräldrars tro. Jag trodde jag redan genomgått den där resan, men nu har jag förstått att jag inte var klar med processen.

Syn på religion

Det känns inte helt enkelt att försöka återge det som framkommer av Linnea syn på religion, då hon är mitt uppe i en omvälvande period, personligt med sin tro och därmed också sin syn på religion. Men jag ska försöka lyfta fram ett par punkter.

Erfarenheter av religion från hennes egen skolgång

Ett par gånger under intervjun nämner Linnea att hon inte gillar generaliserandet som kan förekomma i skolans undervisning, det med att prata om religiösa grupper eller andra grupper över huvud taget i generaliserande ordalag, alltså att dra alla över en kam. Detta gällde t.ex. hennes religionslärare under högstadiet, från vilkens undervisning hon inte heller kommer ihåg knappt något. På gymnasiet däremot beskriver hon att hon hade en bra lärare som också uppskattade när elever kom med information som han inte hade, såsom Linnea från sina Israel-resor. Något som Linnea beskriver att högstadieläraren å andra sidan verkade ha känt sig hotad av.

Vad är tro?

Vad om har blivit resultatet i mina intervjuer när man frågar människor som är eller har varit aktiva inom ett trossamfund, och som också känns naturligt att det blir fokuset, är att mina frågor om deras personliga förhållningssätt till religion och erfarenheter av religion under deras liv, på ett självklart sätt kommer att resultera i svar runt deras egen tro.

Det tycker jag gäller för alla de tre som har sagt sig vara kristet troende i mina intervjuer. Genomgående har alla tre också på ett självklart sätt använt sig av begreppen att vara troende och begreppet tro. När jag hört de prata om min tro låter det lika naturligt som att prata om mitt liv, mina känslor eller något annat som vi tar helt för givet innebörden i. När jag under intervjuerna bad de beskriva vad de lägger in i ordet tro, var dock svaren varken så lättfunna eller gemensamt lika för dem jag frågade (precis som jag tänker mig att det hade blivit om man hade frågat någon i detalj vad känslor är för något). Linnea svarar:

Det är en bra fråga... Omfattande... Det är så mycket. Framförallt tycker jag det handlar om hur man behandlar andra människor. Den etik Jesus framförde har alltid varit väldigt ledande för min tro. Något annat som jag lägger in i begreppet är relationen mellan människa och Gud. Att man under livet strävar efter att hitta den där förbindelsen genom att till exempel läsa bibeln och be.

Syn på olika religioner

På tal om det gemensamma mellan kristendom, judendom och islam, i samband med att vi pratar om hennes mammas intresse av det israeliska, lyfter hon fram att skillnaderna egentligen inte är så stora: att vi har en gemensam tradition och historia, men att Den religion människor praktiserar brukar upplevas som top notch.

Senare i intervjun ställer jag direkt frågan till Linnea om hennes syn på religion och på olika religioner. Hon svarar:

Brottats mycket med detta. Kommer vi närmare sanningen tillsammans? Eller... Jag kan ifrågasätta varför just jag med den kristna tron skulle ha rätt. Det är ju en sak som jag funderar väldigt mycket på. (Med ansträngd röst:) Skulle jag varit född i nåt annat land skulle jag säkert tro nåt annat. På ett sätt tror jag väl ändå att den kristna tron ligger närmast sanningen.

Vad är religiositet för dig?

Linnea berättar att hon gör en särskiljning på religion och tro. Religion ser hon som teorin medan tron för henne är praktiken, hur religionen utövas, hur den levs. Religiositet, resonerar sig Linnea fram till, är då ett slags mellanting av religion och tro. Eller, avslutar hon, att tala om tro i formella termer.

I klassrummet - Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror eller inte tror i din undervisning?

Mitt mål med undervisningen är att försöka vara positiv, objektiv och ge en bild som stämmer överens med verkligheten. Jag upplever att många har en ganska negativ och vrång bild av vad tro kan innebära, just eftersom man kanske inte vet så mycket om religion. I dagens sekulariserade Sverige tror jag också det kan vara viktigt att lyfta fram vad religion är här, om nya andliga uttryckssätt som hittat hit. Det behöver finnas en nyansering och inte generalisering i religionsundervisningen. Jag tror inte jag kommer berätta att jag är kristen för eleverna - om de inte frågar.

Jag frågar vad som gör att hon vill framställa religioner positivt och objektivt.

För att jag tycker det är så många som är negativa och dömande mot religion och i längden mot religiösa människor, just för att de inte vet så mycket om det. Jag vill att eleverna ska få mer kunskap och jag vill att de ska förstå att det faktiskt angår dem. Bara för att Sverige är sekulariserat betyder inte det att svensken är mindre andlig. Religion kan fylla en sådan viktig funktion i en människas liv och sammanfattningsvis är det väl just det jag vill få de att förstå.

Hon framhåller också att hon genom att vara troende och ha den bakgrunden som troende

i mångt och mycket förstår religiösa människors tankesätt. När människor berättar om att de upplever Guds närhet kan jag förstå känslan.

*Sofia - "Nej, jag vet inte.
- För jag är agnostiker"*

Bakgrund och möten med religion

- Jag är verkligen från en ateistisk miljö: både mamma och pappa.

Sofias mamma är uppvuxen i en frikyrklig miljö. Något som hennes mamma i ett senare skede i sitt liv tydligt hade tagit avstånd ifrån. Hon hade reagerat starkt mot alla de levnadsregler som hon var uppvuxen i, vad man fick göra och inte göra, så mycket skuld och skam, den delen. Och det har hon sett min mormor bli påverkad av, må dåligt av. Det är det jag tror min mamma ville ta avstånd ifrån.

Sofias pappa beskriver Sofia som en ateistisk civilingenjör: 'Det vi ser är det vi får, och sen är det slut'.

Men **jag däremot, är absolut inte ateist.** Och det kom jag på ganska tidigt att jag inte var. **Och då tog jag ordet agnostiker.**

Jag frågar när hon började tänka i de banorna och Sofia tror att det kan ha varit i samband med hennes konfirmation. Något som hon gjorde med ett kompisgäng i Lindome som hon kommer ifrån. Kanske för att få presenter. Men de existentiella tankarna hade hon

Inte fått från min föräldrar, och inte fått från mina vänner. Man pratade inte om den här typen av frågor. Lite sur för att jag inte erbjöds den typen av tankegångar under uppväxten.

Jag frågar om Sofias tidiga minnen av religion/religiositet eller om hon haft någon person i sin närhet som har erbjudit religionstankar under hennes liv.

Det har jag ju inga. Jag växte upp helt avskalad från det. Det ingick inte. Jag var omgiven av väldigt mycket ateister. Man pratade inte om den här typen av frågor hemma. [...] Jag hade i princip ingen runt mig som var troende. Jag har ju tänkt på det här och då känner jag mig lite arg på att det inte togs upp mer.

Vid ett annat tillfälle beskriver hon avsaknaden av religion som ett tomrum. Varken samtal om tro eller om existensen förekom. Och att börja kalla sig för agnostiker beskriver hon som en reaktion mot det tomrummet; att det kanske finns något mer, något som vi inte kan se eller ta på.

Vändpunkt

Just *agnostiker* var något som hon började säga att hon var mot slutet av högstadiet / början av gymnasiet. Det var då många i hennes umgängeskrets som inte hade kommit i kontakt med det ordet.

Jag sa det ganska tidigt. Och sen blev det... 'Tror du på Gud?' - en sån fråga. Varpå jag svarade 'Nej, jag vet inte. - För jag är agnostiker.'

Och det var just tiden under sin konfirmation, då hon också gjorde en båttur med sin konfirmationsgrupp som blev vad hon efteråt skulle kunna kalla för en vändpunkt. Båtturen

gjorde de ombord på Elida. En stor segelbåt som seglar längs den svenska kusten och som bl.a. tar emot ungdomar för kyrkliga läger och, som i Sofias fall, konfirmander, som under några dagar är ute och seglar längs västkusten. På den båten var Sofia med sin konfirmandgrupp och på kvällarna blev de uppdelade i smågrupper och satt i små hytter och samtalade.

Och där satt vi kanske tre timmar, det var väldigt lång tid. Och där satt vi och pratade om... - Inte de här påbudena, hur man ska leva, men mera den andliga delen. Och... Jag tog till mig mycket av det. Jag och mina vänner hade föreställning om att 'nu bara lyssnar vi igenom det här för vi ska ha våra presenter och stå i kyrkan och vara finkladda'. Men jag blev verkligen berörd.

Jag frågar vad det var som berörde henne.

Det var just det här... 'skulle det vara så då att allt är en slump?' Den typen av frågor. Kändes för... Känns fortfarande för perfekt. Det känns inte som att vi, och allt vi ser, skulle vara bara en evolutionens slump. Det måste finnas nåt mer där.

Snart färdig religions- och historielärare

Vägen till att utbilda sig till lärare i religion och i historia, beskriver Sofia som en kringelrik väg. Alla kurser utom denna sista kursen i religion har hon läst som fristående kurser utanför lärarprogrammet. Historia var det hon började att läsa för snart sex år sedan. På det studiet träffade hon sin nuvarande man och de upptäckte att de båda skulle bli lärare i historia. Däremellan har Sofia haft något uppehåll i sina studier, rest och pluggat lite annat. Religion berättar hon att hon började läsa mycket p.g.a., dels att hon behövde ett till ämne till sin lärarexamen, och dels att hennes man hade läst det och därför också hade alla läroböckerna, och han skulle då också vara någon att bolla med och prata om det här. När hon väl hade börjat läsa, hon har alltid varit intresserad i humanioraämnena, men då blev hon ganska fort intresserad, än mer, än mer. Och då överhuvud taget av religiösa tankar.

Nu idag tycker hon att religion är det mest intressanta ämnet och det hon ser mest fram emot att få undervisa i.

Syn på religion

I intervjun med Sofia uppfattar jag det som att hon har en stor öppenhet och intresse för religion, religioner och för oliktankande. Något som hon också själv kommenterar med att hon varit uppfostrad till att vara mer intresserad än förskräckt.

I och med religionsstudierna fick hon en otroligt ökad respekt för religiösa människor. För hela etablissemangen [religiösa människor, skrifter, traditioner, osv.] på nåt vis. Det var bl.a. genom text- och tolkningskurserna, i och med det hon läste och fick höra om

de som faktiskt har skrivit ner de här texterna, och de som tolkar de här texterna. Alltså både inom... ja haditherna, Koranen... - alltså alla de här stora religionerna, att det är väldigt smart alltså.

Också sin kristet troende mormor har hon börjat möta på ett annat sätt i och med att hon började studera religion.

[mormor:] 'Titta på omvärlden... Jag kollar inte ens på tv längre. Djävulen börjar få samhället i sitt grepp. Stunden är snart här. Ni måste ta emot Jesus. Gör ni inte det så kommer ni brinna i helvetet.'

Sådant kunde Sofias mormor säga med stort eftertryck när de sågs,

för hon älskar oss. Jag kan tycka att min mamma till exempel, respekterar inte - att det här är hennes innersta tro. Hon andas och lever detta. Medan mamma då: 'Mm, ja, då räcker det så där.' - Jag har försökt att möta henne [mormor] mera. Men det här är efter jag började läsa religion också. Jag har försökt möta henne, och var kan jag möta henne? Jo, jag kan möta henne i att trädets alla unika blad inte är.. kommer från en slump eller är uppkomst av en slump. Och den typen av saker kan vi mötas i. Så hon är lite lugnare med mig. Hon är mer orolig över min syster och min mamma. Hon tror också att jag kommer ta emot Jesus snart... Och (med ett leende på läpparna) jag låter henne tro det.

Ibland får man ju möta en människa i dens livsåskådning. Framför allt om det är så att.. Börjar bli äldre och är lite dement och... Man kan ju inte försöka omvända folk. Funkar inte. Då får man liksom mötas lite då. Så där har jag tyckt att min mamma gjort fel.

- Sen gillar hon [mormor] så klart att jag har läst religion. Men hon tycker att jag bara borde ha läst bara kristendom. Och pratar om (med mörk och förställd röst) 'muhammadisterna...' (skratt).

Sofia poängterar att hon tror att det är bra att reflektera över existentiella och religiösa tankar, särskilt med anledning av hur samhället vi lever idag ser ut. Det är så individualistiskt och det är så: 'Du är din egen lyckas smed.' Sofia uttrycker en saknad av den gemenskapen där man kan dela den typen av frågor, som hon tror också fattas många andra av idag. Hon lyfter också fram hur nyttigt och sunt hon t.ex. upplevde att tystnaden var i en kristen tideböns-träff som hon en gång deltog i; det rummet och den stunden där de samlades och läste särskilda tideböns-texter och mellan vissa rader stannade upp och pausade. Det tyckte hon var så fint och

när man kommer ut där ifrån [från samlingen], ut i det här sorlet igen, där allting ska gå så fort och press och stress och krav och allting, så har man med sig det här liksom att där har de samlats för nånting helt annat: Bara för.. för sig själva och sitt inre.

Vad är religiositet för dig?

Det är jättesvårt... Och Sofia nämner vad hennes svärfar hade svarat när han frågade honom, att det är tron på något övernaturligt. Jag vill veta vad hon menar och frågar igen. Det är jättesvårt att uttrycka tycker jag. Och jag får veta att det här är en fråga som Sofia grubblat en stund över.

Men alltså.. Det är ju det [som hennes svärfar uttryckte] Men det är väl.. I grund och botten att man tror på att det finns nånting mer än det vi ser. Och alltså den lägsta religiositeten kanske bara är det. Och sen en högre religiositet, det är kanske när du - utifrån vad du tror så vill du även inordna ditt liv efter det, mer och mer. Och utöva, och tala kring det, och träffa likasinnade.. Och om man skulle sträcka på det - någon som har väldigt mycket religiositet i sig kanske blir präst, kanske blir munk. - Jag vet inte.

Jag försöker sammanfatta och frågar om hon menar att religiositet på något sätt förutsätter en tro. Sofia svarar:

[Ja] tron kring skapelsen på nåt vis, alltså att det vi ser är skapat på nåt vis. - Kanske även medverkar kontinuerligt till att det fortsätter att omskapas. - Eller inte.

Det är religiositet för mig. Och då är ju jag religiös - i så fall. Mm..

I klassrummet - Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror eller inte tror i din undervisning?

Sofia svarar att hon vill försöka hålla sin egna personliga tro utanför. Jag vill ha en professionell lärarposition där jag är... Den stöttande, inspirations... - Men som inte uttalar sig så mycket kring min egna tro.

I allmänhet under skoltiden så var lärarna opartiska, och det tycker jag var bra.

Sofia lyfter också fram att hon tror att många kommer att vara i samma situation som hon var i, alltså uppvuxna i en ateistisk miljö. För dessa vill hon visa hur olika det kan vara för olika människor, att också de som är ateister ska förstå hur det är att vara troende.

Jag tror att ateister och den miljön som jag var uppväxt i, har inte en så stor respekt för troende människor som de ska ha. Och lite också att troende människor har inte så stor respekt för ateister.

Sofia vill få eleverna att förstå att alla blir vi påverkade av religion. Hon vill förmedla att oavsett vad man tror så blir vi påverkade av andra människors tro. Också den mest inbitna ateisten blir påverkad av vad andra människor tror.

Man ska ha en förståelse kring att det man tror är så avgörande för hur man handlar.

Sofia resonerar också kring hur man ska kunna möta de elever som, precis som det var för henne, har ett ateistiskt perspektiv. Hon lyfter då fram de existentialistiska frågorna.

Det berör oss alla. Sånt tycker jag de pratade för lite om under religionsundervisningen [när Sofia själv gick i skolan].

Det blev mest tal om den guden och den guden, i den skolundervisning som hon fick. Sofia betonar hur de existentialistiska tankarna är relevanta oavsett om vi tror på någon Gud eller inte.

Vi kommer att möta döden, vi kommer att möta de här gränssituationerna. Jag tycker det var en jättebra kurs [som vi precis har läst: "Existentialismen som kulturströmning"], jag kommer verkligen ta med den in i undervisningen. Superbra att reflektera över det här från den åldern, alltså från tonåren.

Jag tror att jag har en ganska bra grund för att kunna nå många av de här eleverna.

Vi kommer in på frågan om huruvida det är klokt eller inte att gå ut i skolan med att man är troende om man nu är det. Sofia framhåller då att hon tror att det beror så mycket på vilken klass man får. Att i en ateistisk miljö tror hon att det skulle kunna vara ett hinder att

t.ex. bära ett kors runt halsen och framhäva att man tror på en viss livsåskådning, eftersom ateister kan se ner på troende människor. Däremot i t.ex. en klass där det är mycket inflyttad religiositet tror hon inte det skulle behöva bli så.

Men man får ändå intrycket av att det är många som kommer från en ateistisk bakgrund och då tror jag det skulle ligga en i fatet att prata om att man är väldigt troende.

Jag frågar vad Sofia tror att hon skulle svara om någon i hennes kommande undervisning skulle fråga vad hon tror på.

Nämen då tror jag att det är ganska bra där jag är, att jag... Nu börjar jag ju gå över mer till att jag faktiskt tror, och inte.. Jag är inte agnostiker längre riktigt. Men jag skulle nog försöka hålla kvar talet kring att vara agnostiker. - Vem är jag att säga att det inte finns nåt mer? - Hur kan jag avfärda det? Jag tror att vara agnostiker är lite.. Det är mindre arrogant, om jag ska vara ärlig. Jag tycker det kan vara lite arrogant att vara ateist, faktiskt. ... Men jag tror att utgångspunkten är att om man är agnostiker, att man är öppen för nya tankar, och diskussioner och man avfärdar ingenting, men man kanske inte helt och hållet har tagit till sig en stor religion. Jag tror att det är ganska bra utgångsläge. - Och det skulle jag nog kunna prata lite om faktiskt.

My - Mitt emellan muslimska bengaler och något stramare svenskar

Mys bakgrund och livsberättelse

- Med missionerande förälder i muslimska Bangladesh

Det hade blivit en väldigt intressant uppsats i sig, att bara fördjupa sig i Mys livsberättelse: hennes skiftande och spännande uppväxtmiljö. Med ett begränsat sidantal som utgångsläge kan jag inte göra den rättvisa men ska jag försöka göra det helt kort och ändå få med de stora dragen.

My är uppvuxen med missionerande föräldrar. Med hela familjen har hon varit med vid tre tillfällen å tre år per tillfälle i föräldrarnas arbete i Bangladesh. Föräldrarna är sjuksköterskor och jobbade mycket med sjukvård men också med kyrkor. My beskriver missionsarbetet som

Inte aggressiv evangelisation. Utan det var mer: Man tror på hela människan. För att nå en människa över huvud taget ska kunna tänka på tro så måste man ju också fysiskt sätt må bra.

Var mer att de tränade andra som sen i sin tur utbildade andra, mer än att de skulle ut och rädda andra. Det var t.ex. att utbilda i sanitära lösningar och i första hjälpen. Organisationen bakom var PMU (Pingst Utrikes Mission).

Om vistelserna i Bangladesh, där hon bl.a. fick gå på internatskola, säger My:

Tyckte det var skitkul! Massor att göra, och massor med folk.

Då Bangladesh är ett muslimskt land hade My många muslimska vänner. Jag frågar om det var något hon som barn tänkte på, med tanke på hennes kristna hem.

Som barn tänkte man ju inte alls på det. Visste ju att de var muslimer. Men som barn lekte man ju, och är ju ingen skillnad liksom.

My betonar: Är ju mer likheter än skillnader [mellan religionerna], och Lärt mig att älska människor istället för... - Inget system. Typ så.

Mys mamma blev kristen när hon var arton år, och hon fick Mys pappa att gå över till Pingstkyrkan från Missionskyrkan som han var med i från början.

Bön har alltid varit centralt i Mys familj.

Vi satt på ett tåg i Indien. Ett tredagars tåg. Det är tre bäddar i den här lilla kupén vi var i. Min brorsa är stark, han ska show of lite. Han slänger sig över en bädd och har fötterna på ena sidan, händerna på den andra. Hans axel hoppar ur led för han ska göra en armbävning. Vi vet inte var vi är, vi är i mitten av resan liksom. Både mamma och pappa bara lägger honom på en brits för de vet ju hur de ska göra liksom [båda sjuksköterskor]. Lägger honom på en sän för att sen rätta till axeln. Mamma ber så här: 'Å Jesus! ... ' Verkligen så här starkt - tilltalande. Och pappa rättar till axeln - han har gjort det tusentals gånger liksom. Så medan mamma och pappa fixar och lägger till min bror så allt är okej så är ändå bön... Att bönen är viktig - verkligen

tror på dess kraft. Så det har jag fått med mig: - Ehj, det är klart att man måste fixa problemet men man kan också vända sig till Gud. Typ så.

Sista gången My var med sina föräldrar på deras missionsvistelse i Bangladesh var när hon gick i årskurs 6-8. Och - för att göra en lång (och mycket intressant) historia kort - därefter gick hon om 8:an i Sverige, Kungälv, gymnasiet gjorde hon i Göteborg, och därefter har hon bl.a. volontärat på egen hand i Indien, gått en bibelskola, gjort församlingstjänst i Kungälv, och sen påbörjat lärarutbildningen i Göteborg, med inriktningen engelska.

Syn på religion

Mys kristna tro

Liksom för Linnea och Patrik, så är Mys erfarenheter under hennes liv gällande religion, mycket präglad av hennes möte med den kristna miljön som hon är uppvuxen i (och så klart den muslimska). Hennes egen tro blir då så klart ett mycket stort (och också nu levande) område och utgångspunkt när hon relaterar till religion rent allmänt och mot olika religioner.

När jag frågar henne om hennes tro som barn, uttrycker My att hon alltid känt sig väldigt trygg med sin tro. Hennes familj och den tron de delar tillsammans berättar hon om flera gånger på ett sätt så att man förstår att de två hänger helt nära samman. Fram mot tonåren berättar hon hur tron spetsade till mer, något som från hennes berättelse tydligt verkar hänga samman med kristna läger och möten (gudstjänster), och som ledde till en utveckling

Från att ha varit bara att Gud tar hand om mig, Gud är alltid nära, till att ta min tro på allvar, och se det mer som en relation och att man inte bara går till kyrkan.

Lovsång och Gudsupplevelser, kontra ett kritiskt förhållningssätt på universitetet

Upplevelser som My hade i samband med de kristna lägren och mötena verkar ha haft en djup inverkan på henne och hennes förhållningssätt till Gud. Lovsången berättar hon också som något med ett mycket stort värde för henne, verkligen mitt uttryckssätt, och något hon är mycket engagerad i också idag. Hon pratar om det passionerat och beskriver med värme hur det också fått betydelse för henne i formen av att i Gudsupplevandet soaka (som en svamp, typ att suga). Något My också uttrycker hamnar i skarp kontrast till vårt övriga samhälle.

Min världsbild blir ju egentligen något helt annat än vad vår materialistiska, humanistiska värld här säger. Jag förhåller mig kritisk till människor som utövar vissa saker. Men när jag upplever Gud då är det ju inget att förhålla sig kritisk till, för att det är ju liksom en av meningarna med mitt liv.

- Jag är lite kritisk till att hela tiden vara kritisk.

På universitet särskilt har hon upplevt ett kritiskt förhållningssätt till religion och det religiösa.

På universitet finns ju en allmän skepsis mot religion. Och det kan man, tycker jag, känna i undervisningen också, och det är ju väldigt komiskt. Jag vet flera som har sagt i mina sammanhang att 'Åå, har du pluggat religion' ... Det är rätt tufft som troende att stå ut, man säger att många troende blir väldigt.. får väldigt mycket tvivel för de provas väldigt mycket. Men, samtidigt som jag har haft det i skolan så har jag känt att jag tar de frågorna där, tar med det hem eller tar det till mina föräldrar och frågar: 'Vad tänker ni om det här?' Så man får en hel bild av det.

Gick in med inställning [till utbildningen] att det här kommer att bli tufft. Liksom 'preperd my self' - ehj! Och... Det har berikat min - det att kritiskt förhålla sig, att analysera - det har berikat min tro ännu mer, och jag ser en mer bredd i vad jag uppfattar, och vad jag tror och varför jag tror. Gett mig ännu mer att 'ja, jag förstår varför jag tror det här'.

Religionspsykologi

Med det kommer My in på kursen i religionspsykologin som vi har läst under utbildningen, och hur gudsupplevelser, meditation, osv. kan förklaras med fysisk-psykologisk förklaringar.

Och det tror verkligen inte jag [att allt kan förklaras]. Jag tänker att vissa saker kan vara osagda också. Och att det finns något större, något högre än det vi som människor faktiskt förstår. Och då när man försöker förklara, 'och detta tyder på det här och det här', nämen, du vet: sömnbrist, fysisk utmattning, och du vet alla de här som vi gick igenom. - Det blir lite... - det förminskar, tar bort ...

My uttrycker att hon har tänkt mycket över det här, och har tänkt att trötthet och annat som beskrivs som att det sänker våra murar, våra skyddsbarriärer (den höga integriteten som hon konstaterar att svenskar generellt sätt har), och My tänker om det att sänka våra murar, våra försvar, blir som Guds sätt att komma nära inpå: Jag ser det mer som Guds tanke bakom.

Evangelisera

Jag frågar hur My ser på muslimer och kristna, och om det t.ex. är viktigt att försöka omvända människor med annan religion till det hon tror på. Street evangelism, d.v.s att gå ut på gatorna och verkligen direkt jobba för att omvända människor, tror inte My på. Det skrämmar ju människor mer än att det gör något tänker jag. My svarar också att hon ser alla människor som andligt sökande, att vi söker mening med livet, och det är något hon uppmuntrar oavsett åt vilket håll det går, också mot andra religioner.

Jag tar frågan ett steg längre och frågar om hon inte alls tycker att det är viktigt att en muslimsk vän, eller en annan religiöst troende ska bli räddad till evigt liv - vilket My ändå ställer sig bakom att hon tror att endast kristendomen erbjuder. Det hade ju varit meningslöst att tro om man inte tror att det man tror är den rätta tron. My svarar, att istället för street evangelism, tror hon mer på omvändelse som sker genom att man bygger upp ett förtroende och inte tränger sig på med det. Hon lyfter också fram bönen som något hon tänker att man inte ska ta lightly på, utan jag tänker att det finns kraft i det.

My vill till frågan också särskilt betona likheterna mellan muslimer och kristna genom talet om Abrahams barn, alltså att judendom, kristendom och islam ligger varandra mycket nära och har ett gemensamt ursprung. Något hon blev väldigt begeistrad över när hon läste om det som metod under religionsstudierna. Särskilt av den anledningen att Abrahams barn

lyfter fram fördelar med att vara troende när man undervisar i religion (lite mer om det längre ner).

Vändpunkter

My beskriver egentligen flera vändpunkter under intervjun. Dels den redan beskrivna i och med universitetet och universitetets nya tankar, något hon beskriver som att det har Berikat henne, och gjort henne både mer kritisk och mer stärkt i sin tro. En annan viktig vändpunkt som hon beskriver var när hon som ung tonåring hade starka andliga upplevelser under ett kristet läger. I och med det började hon också ta sin sin tro mer på allvar. Från att ha varit bara att Gud tar hand om mig, Gud är alltid nära, till att ta min tro på allvar, och se det mer som en relation och att man inte bara går till kyrkan.

En tredje och mycket betydelsefull vändpunkt för My var när hon under en roadtrip i USA, efter sitt andra år i lärarutbildningen, skadade sitt knä och fick en mycket begränsad rörelseförmåga. My som alltid har varit en energifull tjej, lite hyperaktiv, som hon själv beskriver sig, tvingades då till en mycket mindre rörlig och mer stilla tid. Under efterföljande höst ändrade sig mycket för My och efter detta har hon börjat ta sig mycket mer tid för stillhet, inte skönt då [när hon hade skadat sitt knä], men uppskattar det mer nu [med stillhet]. I och med den vändpunkten beskriver hon också att hon fick en fördjupad Gudsrelation.

Religiositet

När jag frågar My om vad religiositet är för henne betonar hon särskilt att hon ser religiositet som ett ställningstagande, Att ta ett beslut, att leva efter nånting som man väljer. 'Jag beslutar mig för att följa Buddha... Jag beslutar mig för att följa Jesus', till exempel. Hon ser att ordet har flera sidor, att ordet innefattar väldigt mycket. I Bangladesh och andra länder där religion präglar väldigt mycket av ett samhälle, framhåller My att religiositet för henne kan vara, t.ex. hur man klär sig, det system eller mönster som man väljer att följa. Men framhåller att just det nog också kan vara kultur.

My säger också att hon tycker att det idag ofta pratas om religiositet som ett grad-antal, att man kan vara mer eller mindre religiös:

'de är jättereligiösa, de är superkristna, eller de är lite religiösa' ... Och då tappar ju religiositet sin mening tänker jag, för jag tänker att det är ett ställningstagande, men att det också kan vara att man följer ett system, följer familjens [kultur]... Kan ju också vara det.

I klassrummet

Varför religion?

På frågan om vad som fick henne att välja just religion som sitt andra ämne i sin lärarutbildning, lyfter My särskilt upp att hon på nåt sätt liksom har tre gratis. - Kan spegla hinduismen så som hon har upplevt den i Indien, islam genom att hon är uppväxt med det, och så även då kristendom. Och då varför skulle jag inte göra det [välja religion]. Så typ.

Jag har en väldig förståelse för religion, varför man sätter det som nummer ett. Och jag har en väldig förståelse för varför man tror över huvud taget.

Säger att hon gärna vill jobba i invandrartäta områden, för att hon känner sig hemma där. Och hon tänker att för att ha respekt för de elever som är kristna eller muslimer, och som är det för att de lever radikalt för sig själv eller för att de gör det för att deras familj menar det, så tror My att

Grundläggande måste det finnas en förståelse för det för annars är det väldigt svårt att ha respekt för det.

Och det var också ett motiv för My att välja religion som sitt andra ämne, att med anledning av de skolor som hon vill jobba på så tänker hon att det är bra att också ha med sig religion.

Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror eller inte tror i din undervisning?

Jag är inte riktigt klar på den fronten. Och jag tänker att det kanske varierar utefter vad man får för klass, vad man får för grupper. Beror lite på vad hamnar på för skola liksom. Utefter 'Abrahams barn' - den metoden, just att när man jobbar med den så är det väldigt positivt att vara troende, just för att kunna... sälja konceptet, eller kunna ha ett berättande som är...

My förklarar hur det på sikt skulle kunna hjälpa att ena splittringen mellan de tre abrahamitiska trosgrupperna, och något som var nytt för My, just att det kunde vara något positivt att vara troende.

Till frågan funderar också My över det att bära ett kors runt halsen i skolan. På sin praktikskola har hon i vissa sammanhang tagit av sig sitt kors. Betonar först att i Sverige är det ju religionsfrihet. Tänker också att vissa elever vill veta var man står och att vissa stänger av väldigt snabbt om man skulle säga att man tror på någonting. Samtidigt tror hon också att elever är mer uppmärksamma än man tror, och tänker att de kanske kommer fatta, mer på hur jag är än på hur jag bedriver min undervisning. Jag vill ju lära ut alla religioner som att det vore min.

Jag frågar hur hon tänker kring att ha egna åsikter i klassrummet.

Jag ska spotta åsikter. Mitt jobb som lärare är att få elever att tänka och analysera och vara alerta, tänker jag. Och då tänker jag att jag kommer att spotta ut massor av frågor och tankar hela tiden och som eleverna ska få försöka förhålla sig till.

*Martina - ”Jag är som alla andra svenskar:
Jag tror väl på nånting, typ”*

Bakgrund och väg till religionsutbildningen

Martina är uppvuxen i ett icke-troende hem. Klart, ligger mer åt kristendomen, men anser oss inte vara religiösa eller så. Hon och hennes bror har gått i söndagsskola, kanske för att det var ytterligare en tid då de [Martinas föräldrarna] kunde släppa oss själva en stund. Tror inte föräldrarna var med på gudstjänsten när Martina och hennes bror var på söndagsskola, men kan ha varit så. Konfirmerade sig, liksom sina föräldrar hade gjort, i tonåren, Martina i Missionskyrkan. Mer soft, inte så strikt [som Svenska Kyrkan].

Martina växte upp i Sävdalen, Partille i ett välbärgat hem: Pappa chef på Volvo, Mamma kemist inom satellitproduktion.

Som familj har de rest mycket tillsammans, flera gånger per år: passat på vid skolans ledigheter, mycket Tyskland. Pappa, Martinas bror och Martina delar ett historiskt intresse tillsammans som Martina berättar närdes av deras resor. De besökte t.ex. många av andra världskrigets nu i efterhand mest kända platser.

Martina valde att studera religion, mycket på grund av att det är ett angränsande ämne till historia, som är Martinas stora intresse. Historia visste jag att jag ville läsa direkt, och religion det kom på andra hand liksom, för det är också ett intressant ämne i sig, om religioners utveckling och kultur och tradition och sånt där. Hade en fantastisk lärare i historia och har alltid älskat skolan överdrivet mycket.

Religionsstudiet tycker Martina har gett henne en större förståelse för religiösa människor. Man värdesätter alla människor. Man tar hänsyn för alla människors religion. [Och] man tänker mer om livet. - Man tänker lite extra.

Vändpunkter

Martina uttrycker att hon har varit förskonad från såna där hemskheter som vissa familjer dras med, inga dödsfall, sjukdom, osv. Religiöst sätt tycker hon att det för henne har varit ganska samma. Tycker sig ha haft samma syn på religion, har inte ändrats, kanske snarare förstärkts. På frågan om vändpunkter under sitt liv lyfter Martina främst fram den killen som hon träffade för några år sedan och som fått henne att bli bättre på att föra sin talan, lärt mig att säga nej, blivit starkare, har gjort att hon börjat ta för sig mer, att man inte bara kan få allt till sig, att man faktiskt måste stå upp för sig själv.

För övrigt svarar hon att hon inte har haft så himla stora vändpunkter.

Syn på religion

Martina är medlem i Svenska Kyrkan, liksom resten av hennes familj, förutom hennes pappa som inte ville betala kyrkoskatten och därför gick ur för fem år sedan.

Jag är som alla andra svenskar, jag tror väl på nånting, typ. Fast inte på just Gud, jag tror väl på min gud. Fast om man sitter i en grupp, typ som religionsklassen så skulle jag ju inte säga att jag är kristen, såsom de gör [de troende]. Och jag tror ju inte på Bibeln heller på det sättet som de gör. Jag ser det ju mest som en historisk bok som är skriven med ett syfte. Det är väl mer: jag tror på nånting. Nån måste ha skapat världen, eller nån som styr. Men inte... - Inte mer än så.

Klart ligger mer åt kristendomen, men anser oss [familjen] inte vara religiösa eller så. Om det lutar åt något håll mer så är det åt kristendomen. Ja, och det är väl, det känns självklart bara för att man är uppvuxen så - i Sverige - med alla historiska anor bakåt.

Bön

Som svar på om hon ber eller på andra sätt praktiserar religion berättar Martina om sin pappas konfirmationshalsband som Martina fick på sin konfirmation och som har texten Tro-hopp-kärlek. Har blivit som en lyckoamulett för Martina som hon har haft på sig på prov i skolan, men också i stunder när livet varit tufft. Är ju kristendom, fast ändå inte. Säger sig vara lite vidskeplig, undviker t.ex. att gå på a-brunnar.

Religion

Martina säger att hon är intresserad av religion mycket på grund av att det ligger så nära historia som ämne.

Intressant för hur det har påverkat det samhälle som vi lever i. Och så minns jag att fastnade jättemycket för svensk kyrkohistoria när vi läste det, det tyckte jag var skitkul. Ja just att man kan koppla det, hur religioner påverkar alla de samhällena som vi lever i.

Religiösa upplevelser

Jag frågar om Martinas egenupplevda erfarenheter av religion och religiositet. Martina svarar att hon inte haft egna religiösa upplevelser och inte hört någon i sin närhet berättat om en sån typ av upplevelse. Berättar att hon blir lite ställd, fast ändå inte, över de som verkligen tar sin tro på allvar och lägger upp Bibelcitats och liknande på Facebook. Uttrycker t.ex. en förvåning från sin konfirmation då några föll på knä och typ känner Gud, tyckte jag blev för mycket. Tycker fortfarande att det är lite löjligt, skulle själv inte kunna bli så fanatisk.

Vad är religiositet för dig?

Det var svårt. Jag kan bara se att se det som en skala, hur religiös man är, men inte mer vad begreppet innebär. Det är ett sånt där ord som man vet vad det betyder fast svårt att få fram en definition av det.

I klassrummet

Vad svarar du om någon elev i skolan kommer fråga dig vad du tror på?

Antingen: Det har inget med saken att göra, det har ingen betydelse. Eller att jag tror på nånting, vad vet jag inte, men nånting. Eller så skulle jag säga att jag är ateist. Men jag skulle ju aldrig säga att jag är kristen.

Jag frågar henne om vad hon tänker om religionslärare som är troende.

Kan man vara så troende och samtidigt undervisa om andra religioner? Jag tror det är väldigt svårt att förhålla sig objektiv, att det inte smyger in saker. Jag har svårt att tro att det är nåt positivt, om man inte är väldigt stark i sig själv och kan gå in i en roll.

Martina förklarar att hon inte vill ha det som en roll i skolan och en annan hemma, men tror å andra sidan att det nog också kommer vara lite så också.

Kristen etik

Av det hon har med sig av religion och tro vill hon ta med och använda sig av den kristna människosynen, etiken, hur att vara som människa, som är nästan samma människosyn i alla religioner. Det är också något hon tänker att hon kan prata om och ta med när jag frågar henne om att uttrycka egna åsikter i skolan, Ja, deras etik. Det som nästan alla tycker, eller borde tycka.

Analys

Här analyserar jag de intervjuades livsberättelser med fokus på vändpunkter utifrån *rites des passages* och *structure and antistructure*. Lite längre ner går jag igenom kopplingar mellan studenternas livsberättelser och deras syn på religion, och sist i analysen sammanställer och behandlar jag temat "I klassrummet".

Vändpunkter sett på och analyserat utifrån Rites des passages och Structure and antistructure

Uppsatsens syfte: Vilken syn på religion har snart utexaminerade religionslärostudenter, och hur kommer det sig att de har dessa syn- och förhållningssätt - sett på och åskådliggjort genom deras livsberättelser och genom analysmodellerna Rites des passages och Structure and antistructure.

Här ämnar jag alltså att se på de intervjuades livsberättelser med ett särskilt fokus på vändpunkter, utifrån *rites des passages* och *structure/antistructure*.

Fokuset livsberättelser och vändpunkter som jag har haft för mina intervjuer, har gett ett material som passar till att analysera med tre-steps-modellen för övergångsritualer (*rites des passages*: separationsfasen, tröskelfasen och återintegreringsfasen). Det antagligen för att både övergångsritualer och betydelsefulla skeenden i människors livsberättelser ofta också är vändpunkter i människors liv. Vad analysmodellerna också gör är att de ger en ny dimension till de beskrivna skeenden, vinklar dem så att de kommer fram i nytt ljus på ett mycket intressant sätt.

My, Patrik och Linnea

Två gemensamma vändpunkter som Patrik, My och Linnea beskriver, är när de i olika kristna miljöer (läger och möten) gjorde starka andliga upplevelser som för alla tre satte en ny skärpa för deras tro - en vändpunkt. Patrik beskriver det som att han efter sin starka upplevelse på ett skidläger blev mer seriös och aktiv.

Den andra vändpunkten där de tre liknar på varandra är då de började på universitet i allmänhet, och i synnerhet i och med läsningen av religionspsykologikursen under religionsstudiets andra termin. Jag tänkte jag skulle fördjupa mig lite extra i hur de här vändpunkterna föll ut på olika sätt för dessa tre.

Mys resa

I och med religionsstudierna och främst då genom kursen i religionspsykologi, gjorde My en resa där hon i stunder lämnade sin hemmiljö (separationsfasen) för att i en annan miljö - universitetets - se på och ifrågasätta varifrån hon kom: Om hennes Gudsupplevelser var äkta eller om de kan (bort-) förklaras med religionspsykologiska förklaringar. My tycks ha landat i att det kanske kan ligga något i de psykologiska förklaringarna men hon tror att

det skulle kunna vara Gud som använder sig av de "knepen" (trötthet, etc. för att nå fram till oss bakom våra barriärer). Något hon har kommit fram till i samtal med bland annat människor från sin hemmiljö. Man skulle kunna förklara det som hennes hemmiljös troendekultur, med perspektivet att allt inte kan förklaras och Guds tanke bakom, har fått gå före universitetets kritiska och ateistiska utgångspunkt. Eller med andra ord, att de nya tankarna har införlivats och anpassats med det gamla trossystemet (i en slags återintegreringsfas). Den antistructure som universitetet hade kunnat utgöra i Mys uppfattningsvärld tog aldrig över, bytte inte ut den gamla "structuren".

Victor Turner tar hippierörelsen under slutet av 60-talet som ett exempel på fenomenet med att en grupp - i det här fallet en mycket omfattande grupp och rörelse som på många sätt påverkade och genomsyrade hela samhällsklimatet - lämnar gängse konventioner, lagar och strukturer av rank och status under en period / under en tröskelfas ("the liminal phase").³² I ett senare skede så upplöses/avlöses som bekant denna tidsperiod, och vad som sker med hippierörelsen är att mycket av det som sattes ur spel återgår till hur det var innan, inte minst på det personliga planet där hårlängd, klädsel och uppförande är en väl synlig förändring och tillbakagång. Men precis som för My - återgår allt inte riktigt till hur det var innan. Påverkan på "structuren" från "antistructuren" har inte medfört en ny "structure", men medfört förändring av den gamla "structuren".

Linnea: Mitt i en tröskelfas

Vad gäller Linneas berättelse tycks influenserna från universitetsstudierna haft en annan och mer omvälvande påverkan, säkert också med anledning av det som hände under det närliggande året när hon hade vänner och släktingar nära sig som dog. Dessa personliga händelser tillsammans med tankar från bland annat religionspsykologin verkar vara tankar som sådde djupa frön i Linnea. En påverkan som till skillnad från My, inte verkar ha utmynnat i en återintegreringsfas, inte ännu i alla fall. Som jag skriver i intervjun så är Linnea vid tidpunkten för intervjun mitt uppe i en sådan där vändpunkt som jag frågar efter, med van Genneps ord: mitt i en tröskelfas.

De frön av tankar och funderingar som religionsstudierna och främst religionspsykologin väckte, var fortfarande vid tiden för intervjun frågor som Linnea begrundade och sökte svar på. Tankar och frågor som har fört Linnea en bit ifrån sin hemmiljö (separationsfasen) som hon nu kan betrakta och försöka förstå på distans, och som har fört henne till den tröskelfas som hon vid tidpunkten för intervjun var i.

Victor Turner sätter främst status och sociala hierarkier i fokus i sin text när han dyker ner i iakttagelser och tankar om den liminala fasen.³³ Men om man bortser från just poängerna runt status / sociala positioner så är det Turner beskriver med hur människor under en tröskelperiod vänder upp och ner på tidigare laddade (sociala) strukturer³⁴, mycket träffande med det Linnea beskriver med hur många av hennes tidigare självklarheter och

³² Turner (1969), sid. 112-113, 94-96

³³ se främst Turner (1969), kap. 5: *Humility and Hierarchy: The Liminality of Status Elevation and Reversal*

³⁴ Turner (1969), sid. 172ff.

försanthållanden, hur hon vid dagsläget för intervjun, ifrågasatte mycket av dessa självklarheter; hennes uppväxts paket som hon vid ett par tillfällen kallar det som förut var självklart och säkert för henne. Paketet behöver öppnas och man kan behöva ifrågasätta innehållet och våra tolkningar av det. Jag trodde jag redan genomgått den där resan, men nu har jag förstått att jag inte var klar med processen.

Patriks lösning/återintegrering

Patrik livsberättelse tycks å sin sida ha mynnat ut i ytterligare en annan väg. Liksom för My och Linnea, blev också han märkbart påverkad av idéerna/förklaringarna från kursen i religionspsykologi. Från en konflikt mellan hans bakgrunds inställning till det religiösa och universitets och i synnerhet religionspsykologins tankegods förmåga att skapa skepsis till sina personliga gudsupplevelser - till ett betraktelsesätt där Patrik på något sätt tycks ha accepterat motsägelsefullheten mellan de båda världarna. Han både tror att det kan bli lite hur som helst, att hans personliga tro, antagligen är en konsekvens av den plats och det sammanhang i vilket han är född i - och samtidigt lever hans tro kvar, finns med i djupet av hans övertygelse och förvisning - som en orubblig självklarhet. Han ser inte längre förklaringarna till gudsupplevelser som kemiska processer i huvudet som provocerande. Det framstår som att han i sin personliga återintegreringsfas, har separerat de två perspektiven åt och att religionspsykologins förklaringar, liksom musikanalyser, inte fråntar värdet i det upplevda. Han landar samtidigt i ett resonemang som rätt väl liknar Mys beskrivningar med Guds tanke bakom, när han säger vad är det då som säger att det inte är Gud som använder de här processerna?³⁵

Patriks svar, matchat mot de tre faserna, är inte helt lätta att placera. Och frågan är om det kanske är så att han inte är färdig med den tröskelfasen som religionsstudierna och i synnerhet religionspsykologistudierna satte i rullning hos Patrik. Att den så att säga inte har "rullat färdigt", utan att mer kommer att förändras i hans personliga tro innan den når ett mer stabilt läge; Att han då alltså inte är befinner sig i en återintegreringsfas utan i en tröskelfas. - Frågan är om vi inte alla mer eller mindre ständigt rör oss inom en rad olika tröskelfaser, vissa livsteman, som aldrig riktigt planar ut. (Lite som att fråga sig vad liv vore utan förändring.)

Med kyrkan som structure och universitet som antistructure

De tre som berättar om sig själva med en bakgrund i en troende kristen miljö, den miljön de kommer ifrån, och som har sett olika ut för de alla, men som har haft det gemensamt att den bakgrund som de har haft har precis som religionsstudierna betonat detta med religion, men från en helt annan vinkel och med andra sätt att förstå och förklara religion. Vad gäller Mys livsberättelse t.ex. uttrycker hon dessa världar som en krock mellan universitets krav på rationella och kritiska resonemang kontra den troendemiljö som hon befinner sig i där hon uttrycker ett stort intresse i att kunna ge sig hän i Gudsupplevelsen genom bön och i lovsång (i soakandet som hon beskriver). På universitet ska allt förklaras medan My tror inte att allt kan förklaras.

³⁵ se sid. 20

Att skillnaden har blev rätt stor för My, Patrik och Linnea, mellan deras uppväxtmiljöer och universitetets miljö, är troligen en av förklaringarna till att de blev så starkt påverkade och ändrat rätt mycket i sitt sätt att resonera om religion i och med studierna. Då det är en religionsutbildning som vi har läst tycker jag att det har varit extra intressant att ha fått undersöka vad de som är aktiva inom en viss religion, vad studierna har betytt för dem. Också med anledning av att jag själv har en bakgrund som gör att jag känner igen mig mycket i dem.

Med rubriken "Med kyrkan som structure och universitet som antistructure" menar jag just den "spontana övergångsritual" som universitets studier medförde för Patrik, My och Linnea. En "ritual"/ett skeende som tog (och påbörjade) olika vägar och uttryck för var och en av dem. (Med "kyrkan" menar jag den upplevelse- och tolkningsvärld som de tre hade när de började sina studier, tre livsvärldar som de beskriver var nära knutna till ett engagemang och ett deltagande i en kristen troendemiljö på olika sätt.) Men självklart så blir universitets- och lärarutbildningen en slags övergångsritual för de flesta av oss, mer eller mindre - oavsett bakgrund.

Det här var inte analys av alla de tre nämndas vändpunkter utan en analys utifrån deras gemensamma vändpunkt i och med deras religionsstudier på universitetet, som jag tyckte var intressant också med anledning av att se hur olika vändpunkter kan te sig utifrån samma innehåll (universitets religionslärarutbildning).

De andra tre intervjuades livsberättelser analyserar jag var för sig med utgångspunkt i en vändpunkt för varje respondent.

Martina

Martina berättar om hur hon under sin skolgång under grundskolan höll sig mycket i bakgrunden, inte gjorde så mycket väsen av sig. En vändpunkt som hon beskriver var då hon mötte en kille för några år sen och hur mötet med honom har gjort henne motiverad till att tydligare föra sin talan, säga nej och stå upp för sig själv. En möte som har ändrat hennes beteende, och som därmed också har inneburit en separation från ett tidigare sätt att vara på frö henne. Liksom hos övriga personer verkar vi behöva få distans till ett tidigare sätt som vi levat på, att liksom se på något i vårt tidigare liv som något gammalt genom de nya ögon som vi har fått (som utgör början på separationsfasen). Nya ögon som vi har fått genom nya influenser i våra liv, och som så småningom (genom en möjligen identitetsförvirrad fas: tröskelfasen) leder till nya värderingar och prioriteringar; leder till nya sätt att leva på (återintegreringsfasen).

Allan

En liknande resa beskriver Allan när han berättar om sin semestervistelse i Rom under högstadiet. En semester som för honom innebar att han fick distans och perspektiv på sina tankar och studier där hemma (separationsfas). Han fick tid att varva ner, lugna sig; känna en trygghet. Och den känslan, som var svår för honom att sätta ord på, den känslan han bar på i Rom (tröskelfas), hade han sedan med sig när han var tillbaka i Sverige (åter-

integreringsfasen). Han kunde sedan avsluta sina studier med nya ögon och har efter den upplevelsen burit med sig ett större lugn.

Sofia

En vändpunkt som Sofia beskriver var i och med sin konfirmation och sin vistelse på båten Elida. En vändpunkt där hon successivt gick från sin ateistiskt präglade uppväxtmiljö (separationsfasen) till en miljö där det förekom tankar och frågor som berörde henne - som på ett existentiellt plan var angelägna för Sofia (tröskelfasen). Dessa tankar som hon beskriver och med ett - vad man kanske kan kalla för en existentiellt behov/nyfikenhet hos henne - har utifrån Sofias livsberättelse, successivt integrerats mot en agnostisk livs-åskådning och livshållning (återintegreringsfasen). Utifrån det Sofia berättar, bör denna vändning/vändpunkt mer ses som något som skett successivt under en längre tid, snarare än en radikal förändring från den ena dagen till den andra. Sofia berättar det som att hon alltid har haft ett behov/nyfikenhet på det här andra, men att det inte var något som det talades om under hennes uppväxt.

Position och opposition

Sofias livsberättelse och inställning till religion kan mycket väl också ses i skenet av motsatsparet position och opposition. Hon gjorde en liknande resa som sin mamma - fast omvänt. Sofias mamma vända sig från religion och det hon förknippade med religion. Sofia berättar om hur religion och existentiella frågor var helt frånvarande i hennes omgivning under hennes uppväxt, Man pratade inte om den här typen frågor.³⁶ Men hon däremot, är absolut inte ateist, och ger uttryck för en väldig öppen och nyfiken inställning till religion och det religiösa. Något hon tycks ha hittat sammanhang och glädje i, genom samtal runt de existentiella frågorna, för första gången på båten Elida, och sen i olika sammanhang på universitet.

Också Mys, Linneas, Patriks, Martinas och även Allans livsberättelse kan ses på och ge mening utifrån motsatsparet position-opposition (Allan beskriver t.ex. hur han pendlade från högstadiet till gymnasiet i att vara studieomotiverad till att bli engagerad och tävlingsinriktad i sina studier). Många andra som jag också har pratat med beskriver liknande vändningar i och med miljöombyten. - Kanske för att det behövs en "structure" som står i motsättning till den andra/tidigare miljöns structure, för att den nya miljön ska kunna utgöra en slags separation från den tidigare miljön, och så att säga vrider om startnyckeln på en "vändpunktscykel".

Sammanfattande kommentar

Det verkar vara en mycket mänsklig ting att pendla mellan olika positioner/uppfattningar. Och som när man betraktar dem efteråt lätt framstår som pendlingar från den ena till den andra (*motsatta*) uppfattningen eller livsstilen. Utifrån också andra exempel från verkligheten verkar (mänsklig) utveckling/förändring ske som reaktioner på tidigare livsstadier/erfarenheter, från en position till en annan.

³⁶ se sid. 34

En företeelse som jag tycker Turner beskriver på ett mycket intressant sätt i *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*³⁷, när han ser på större samhällsförändringar och -företeelser såsom halloween och hippierörelsen.³⁸

I och med denna analys så har jag lyft fram och redovisat vilken stor betydelse som vändpunkter har i de intervjuades liv. Nu till den andra delen av uppsatsens syfte:

Vilken syn på religion har snart utexaminerade religionslärarstudenter, och hur kommer det sig att de har dessa syn- och förhållningssätt?

Syn på religion

När jag började arbetet med att undersöka religionslärarstudenters syn på religion, var en av mina huvudfrågor att ta reda på vilka kopplingar det går att se mellan deras syn på religion och deras livsberättelser (första frågeställningen: *Vilka samband går det att se mellan deras livshistoria och deras syn- och förhållningssätt till religion?*).

Under intervjuerna och genom det analysarbetet som jag har gjort ovan, är det tydligt att de intervjuades bakgrund / deras uppväxtmiljöer, tillsammans med viktiga vändpunkter (eller frånvaron av dessa) i de intervjuades liv har haft avgörande betydelser för deras syn på och förhållningssätt till religion. Alltså, hur våra bakgrunder och vändpunkter, eller annorlunda formulerat: våra sociala miljöer och betydelsefulla upplevelser, verkar ha en ytterst avgörande betydelse för hur vi ser på och förhåller oss till religion, och därmed också hur vi som religionslärare kommer att förhålla oss till religion och religioner i vår undervisning.

I klassrummet

I inledningen ställde jag frågan *hur resonerar de lärarstudenter som är aktiva inom ett visst trossamfund och hur resonerar de som inte är aktiva inom något trossamfund?* Frågan har funnits med i intervjuerna under rubriken: *Hur vill du ta med eller inte ta med det du tror i din undervisning?* Frågan är för mig mest intressant, inte så mycket för att se skillnader mellan den kanske slarvigt gjorde gränsdragningen mellan de två grupperingarna, men helt enkelt av nyfikenhet för hur människor som faktiskt säger sig tillhöra en viss religion tänker sig att de vill förhålla sig till sin tro och sin trostillhörighet i sin undervisning i just ämnet religion. Uppdelningen i två grupper har då snarare varit en förenkling för att lättare se utmärkande drag hos den första gruppen: de som beskriver sig själva som troende inom en viss religion.

³⁷ Turner (1969)

³⁸ *ibid.*, sid. 172, 112-113

Några skillnader mellan de lärarstudenter som beskriver sig som troende inom en viss religion (kristet troende) och de som (beskriver sig som troende eller inte troende men som) inte beskriver sig höra till en viss religion

I den här undersökningen fick jag intervjuat tre lärarstudenter som beskrev sin trostillhörighet som kristet troende, två som på olika sätt beskrev sig som agnostiker och en som beskrev sig själv som kristen på pappret fast inte troende.

De intervjuade som i den här studien på olika sätt beskrev sig som kristet troende eller kristna och troende pratade om att det var viktigt för dem att deras egen tro inte ska påverka deras undervisning, och att visa hur betydelsefullt det kan vara att tro - precis som det har varit för dem. De sa också på olika sätt att deras egen tro helst inte ska synas i deras undervisning, och är tveksamma till om de ska berätta om sin tro eller inte, och hur de i så fall skall göra det.

Men mer än likheter visar de också stora skillnader i hur de tror, på vilka sätt de engagerar sig i sin tro och i sitt trossamfund, och hur de vill "approacha" (hur närma sig, attityd / inställning) klassrummet. Patrik pratar om att han vill visa hur religioner fungerar i praktiken mer än att drilla sina elever i religiösa regler och trossatser. Linnea pekar på vikten av att visa på det värde och funktion som religioner kan fylla för människor och att framställa bredden inom religioner - att undvika stereotyper och att dra alla över en kam. My betonar att hon vill prata om likheterna mellan religioner och tror att det ligger mycket positivt i att som lärare vara troende eftersom då har en väldig förståelse för elever där tron också är väldigt central.³⁹

Alla studenter som jag frågade verkade ha ett behov och ha funderat över just den här frågan.

De två av respondenterna som beskrev sig som agnostiskt troende - Sofia och Allan - stänger inte dörren för att prata om vad de tror. Sofia kan tänka sig prata lite om sin tro, i undervisningssyfte - som inspiration för sina elever och med syfte att förebilda en ömsesidig respekt mellan troende och ateister. Allan poängterar att det att prata om vad han själv tron får komma i andra hand: Uppdraget kommer först. Martina, som beskriver sin trostillhörighet mer tveksamt, säger att hon gott kan prata om den kristna etiken som hon ställer sig bakom och som hon tror att de flesta andra också gör.

— — — —

Vi har alla olika bakgrund och kommer så klart - med nödvändighet - att komma in i klassrummet med olika perspektiv och kunna berika våra elever med just det som vi tar med oss in i rummet - våra unika erfarenheter och vår unika förståelse av religion. Oavsett om vi har en kristen, religiös bakgrund, religiös inom annat samfund, agnostiker eller ateist, så kommer vår bakgrund och de perspektiv vi har på religion att spela roll för vår undervisning. Detta blir tydligt i jämförelse mellan de av respondenterna som har en kristen bak-

³⁹ Ett liknande resultat gör Dan Moulin i en undersökning bland troende högstadiel elever om deras upplevelser av skolans religionsundervisning: Dan Moulin (2010) *Giving voice to 'the silent minority': the experience of religious students in secondary school religious education lessons*

grund som inte vill att den ska synas i deras undervisning - och kanske inte heller prata så mycket om - och de agnostiskt troende som kan tänka sig prata lite om vad de själva tror. Den första gruppen vill inte att deras bakgrund ska synas men den kommer så klart synas likaväl, om inte annat genom ansträngningarna av att den inte ska synas.

På samma sätt som vi som lärare har våra uppfattningar och förståelse, har ju eleverna sina. Och dessa tillsammans kan utgöra en mycket intressant diskussion och leda till en ökad förståelse för vad det är att vara människa i en värld som är genomsyrad av religion, tro och livsåskådningar och som fortsätter att påverkas, oavsett vilken hållning man själv har till religion.

Sammanfattningsvis på temat ”I klassrummet”, utifrån en uppdelning mellan de som har vuxit upp i familjer som varit aktiva inom trossamfund och de som inte har det, så visar mitt resultat att den tidigare gruppen religionslärarstudenter tenderar mot att vilja beskriva religioner *inifrån*: som de upplevs för den troende, och med ambitioner om att presentera religioner likvärdigt utan att deras egen personliga uppfattning ska lysa igenom. Medan de som inte har den bakgrunden kommer mer *utifrån* och beskriver religioner med utgångspunkt ur olika utifrånperspektiv: utifrån fascinationen för det man ser religioner som bärare av (religiösa texter, berättelser, mystik, religiös/existentiell gemenskap, existentiella tankar, etc), utifrån samhällshistoriska ögon, eller utifrån andra perspektiv. De agnostiskt troende kan i vissa sammanhang tänka sig prata om sina trosuppfattningar.

Med en större population, ett större urval av respondenter, hade så klart variationen kunnat bli rikare och bredare. - Ett material som en annan (mer kvantitativ) studie skulle kunna tillföra.

Att det blir stora skillnader i vilken grad av frimodighet/försiktighet som de intervjuade ger uttryck för, hänger nog mycket ihop med att det är mycket mer socialt accepterat att vara agnostiker eller ateist, än att tillhöra trossamfund. Religion har idag mycket skepsis runt sig. Inte minst i skolsammanhang är det helt tabu formellt och informellt att övertyga elever åt en viss religiös riktning. Rädslan för att bli anklagad för att göra det tror jag är mycket stor, framför allt bland religionslärare som tillhör ett specifikt trossamfund, då religion står så i centrum i ämnet religion. Också med anledning av att det socialt sätt är lite ”ute” att vara troende - att vara religiöst knuten till ett visst samfund och en viss religion - så tror jag också många drar sig för att skylta med det. Att vara agnostiker eller ateist är mer ofarligt. - Till skillnad från Sverige för inte så långt tillbaka i historien. - Trender går och trender kommer. Vad anser vi vara mest riktigt idag? Vad kommer vi att anse imorgon?

Sammanfattning

Genom djupintervjuer med sex snart utexaminerade religionslärarstudenter har jag undersökt studenternas syn på religion med perspektivet av deras livsberättelser. Jag har också undersökt hur de vill förhålla sig till sin egen tro och livsåskådning i sin kommande undervisning.

Den metod som jag har använt är kvalitativa samtalsintervjuer och analyser utifrån de teoretiska perspektiven "rites des passage" och "structure and antistructure". I intervjuerna har jag också haft ett särskilt fokus på vändpunkter i de intervjuades liv.

I undersökningen framstår ett tydligt samspel mellan de intervjuades livsberättelser - deras bakgrund och vändpunkter - och deras syn på och förhållningssätt till religion. En annan koppling som visar sig är mellan hur studenterna vill prata om vad de själva tror i sin undervisning och den livsåskådning som de har. De som beskriver sig som agnostiskt troende religionslärare kan tänka sig att prata lite om sin tro och åskådning i klassrummet, medan de som beskriver sig som troende kristna generellt sett är mer tveksamma till det. Flera av de intervjuade lyfter också fram att det har stor betydelse hur det sociala sammanhanget ser ut för om och hur de i så fall skulle säga något om vad de själva tror.

Min undersökning visar att den bakgrund och de betydelsefulla upplevelser som vi har med oss spelar stor roll för hur vi ser på religion och också för vad vi som lärare kommer att ta med oss in i klassrummet.

Referenser

- Ahlgren, K. (2013) *Narrativ identitet i ett andraspråksperspektiv – Sticka ut eller smälta in?* Forskningsrapport, Göteborg: Göteborgs Universitet
- Esaiasson P., Gilljam M., Oscarsson H., Wängnerud L. (2007). *Metodpraktikan – Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- van Gennep, A. (1960) *The Rites of Passage*. Chicago: Univ. of Chicago Press.
- Havemose, D. (2011) *Berättelser om oss själva i framtiden - en narrativ studie om möjliga själv i en ADHD-kontext*. Psykologexamensuppsats, Lund: Lunds Universitet
- Johansson, A. (2005) *Narrativ teori och metod. Med livsberättelsen i fokus*. Lund: Studentlitteratur
- Karlsson, M. (2006) *Föräldraidentiteter i livsberättelser*. Doktorsavhandling, Uppsala: Uppsala Universitet
- Karlsson, M. & Prieto, H.P. (2012) *Livsberättelser mening och identitet i tid och rum*. Karlstad: Karlstads Universitet
- Larsson, R. (2006) *Religionsundervisningen i svensk skola - en historisk exposé*, ur Andersen, P., Dahlgren, C., Johannesson, S. & Otterbeck, J. (red.) *Religion, skole og kulturel integration i Danmark og Sverige*. Köpenhamn: Museum Tusculanums Forlag/Københavns universitet
- Lauricella, A. (2012) *Ungdomar, religion & religiositet En undersökning om ungdomars syn på religion och religiositet*. Lärarkandidatuppsats, Göteborg: Göteborgs Universitet
- Moulin, D. (2010) *Giving voice to 'the silent minority': the experience of religious students in secondary school religious education lessons*. Artikel ur *British Journal of Religious Education* (september 2011). 33:3, sid. 313-326
- Pattie, Yuk Yee, Luk-Fong. (2013) *Teachers' Identities and Life Choices: Issues of Globalisation and Localisation*. Hong Kong: Springer Science+Business Media Dordrecht
- Prieto, H.P. (red.) (2006) *Erfarenhet, berättelse och identitet: Livsberättelsestudier*. Forskningsrapport, Karlstad: Karlstads Universitet
- Schüllerqvist, B. & Osbeck, C. (red.) (2009) *Ämnesdidaktiska insikter och strategier: berättelser från gymnasielärare i samhällskunskap, geografi, historia och religionskunskap*. Karlstad: Karlstad University Press
- Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket. (Hämtad från <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>)

Skolverket. Kursplanerna i religionskunskap för grundskolan och gymnasiet. (Hämtad från <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/grundskoleutbildning/grundskola/religionskunskap> 2014-06-16, och <http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/rel?tos=gy&subjectCode=rel> 2014-06-16)

Turner, V. (1964) *Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites de Passage*. Ur Lessa, William A. & Vogt, Evon Z. (red.) *Reader in Comparative Religion*, sid 234-243. 1979. New York: Harper & Row

Turner, V. (1969) *The Ritual Process : Structure and Anti-Structure*. London: Routledge & Kegan Paul

Uppsatsens intervjuer genomfördes mellan den 24 april - 2 maj 2014. Intervjuernas inspelningar finns digitalt bevarade i mitt hem.